

# Daniel

## Přehled

**Autor:** Daniel

### Záměr:

- Připravit babylonského krále Nabukadnezara na přijetí špatných zpráv kapitoly 4. budováním důvěry ve spolehlivost a pravdivost Danielových proroctví a všemohoucnost jeho Boha v předchozích kapitolách.
- Ujistit Izraelity (zajatce i první navrátilce do Země), že Bůh panuje nad dějinami a že jeho prorok Daniel říká pravdu, když mluvil o prodloužené době útisku před závěrečnou fází Božího království.
- Připravit generace vzdálené budoucnosti na pronásledování, které je bude čekat v době Antiocha IV. Epifana.
- Připravit věřící v ještě vzdálenější budoucnosti na příchod Mesiáše v době čtvrtého království.

**Datum:** Krátce po 539 př.Kr.

### Klíčové pravdy:

- Daniel a jeho přátelé byli i v exilu Bohu věrní.
- Danielovi lze věřit, že říká pravdu, protože svou víru nikdy nezkompromitoval ani pod nátlakem svých otrokářů.
- Bůh je absolutní vládce nad veškerou historií.
- Oroctví Izraele je prodlouženo do doby, než se v nadvládě nad ním nevystřídají celkem čtyři království (z nichž Babylón je první), protože Boží lid se neodvrátil od svých hříchů.
- Přestože Izrael čeká v budoucnosti ještě spousta utrpení, Boží Pomazaný, Kristus, jednou přijde a přinese spásu.

## Autor

Autorství knihy Daniel je mezi vykladači předmětem rozvleklých debat. Mnoho badatelů datuje vznik knihy mezi 170 a 165 př.Kr., do doby vlády Antiocha IV. Epifana, dávno poté, co žil prorok Daniel (tzv. „makabejské“ datování, srv. čl. [Kdo byl Darjaveš Médský?](#) na str. 12). Toto datum je však v rozporu s knihou samotnou, která naznačuje, že Daniel je její hlavní autor (9:2; 10:2) a že byla sepsána krátce po dobytí Babylóna Kýrem v roce 539 př.Kr. Kromě toho Kristus sám explicitně spojuje knihu s prorokem Danielem (Mt 24:15).

### Doba a místo vzniku

Spor o datování knihy Daniel zahrnuje tři základní problémy:

1. povahu proroctví,
2. údajné historické chyby v Danielovi a
3. jazykové rysy hebrejštiny a aramejštiny v knize.

Obecně vzato, izraelští proroci se primárně zabývali náboženskými a společenskými okolnostmi, které se týkaly jich samých a jejich vrstevníků. Když proroci předvíдали budoucnost, většinou se týkala blízkých událostí v dohlednu. Z toho důvodu jsou někteří interpreti toho názoru, že Danielova vize ohledně „krále Severu“ a „krále Jihu“ (11:2–12:3) je příliš podrobná na to, aby ji mohl sepsat Daniel, který žil nějakých 200–300 let před událostmi, zachycenými v proroctví.

Tento postoj však popírá nadpřirozený charakter proroctví, podobně jako v případě příležitostných praktik jiných proroků (např. 1Kr 13:2; Iz 44:28). Přestože pasáž Da 11:2–12:3 je neobvyklá, určitě není nemožné, aby Daniel takové detaily znal; ostatně právě jemu Bůh zjevoval tajnosti jako nikomu jinému (srv. např. 2:19–23).

Někteří zastánci pozdního datování argumentují historickými nepřesnostmi, které knize Daniel přiřítají. Zpochybňují Belšazarův vztah k Nabukadnezarovi (viz pozn. 5:2), stejně jako i identitu Darjaveše Médského (viz pozn. 6:1).

Navíc identifikují čtyři království, předpovězená Danielem (kap. 2; 7), jako Babylón, Médeu, Persii a Řecko (včetně Seleucidů a Ptolemájů). Tato identifikace je však problematická, protože pro nezávislé Médské království v intervalu mezi královstvími Babylónským a Perským neexistuje

historický důkaz. Perský král Kýros (Kýr; 550–530 př.Kr.) dobyl Médeu roku 549 př.Kr. a Babylon 539 př.Kr. (viz poznámky 5:1 a 5:31).

Advokáti raného datování knihy chápou sekvenci čtyř království jako předpověď Babylóna, Médo-Persie, Řecka a Říma. Tento pohled podporuje narážka na „Médy a Peršany“ v 5:28, která prokazuje, že autor považoval oba národy za součásti jednoho království.

Podporovatelé pozdního data namítají, že se v textu vyskytuje několik termínů vypůjčených z řečtiny k označení hudebních nástrojů (viz pozn. 3:5), podobně jako i pozdně hebrejské a aramejské výrazy (viz pozn. 2:4). Žádný z těchto argumentů však není přesvědčivý. Existuje nepřeberné množství důkazů o kontaktech mezi Řeky a národy Blízkého Východu před dobou Alexandra Velikého. Ty zcela postačují k vysvětlení existence minimálního počtu slov převzatých z řečtiny před Alexandrovým dobytím. Původní názvy hudebních nástrojů běžně provázejí své nositele bez odpovídajícího ekvivalentu v lokálním jazyce; srovnajme dnešní českou nepřekládanou terminologii, spojenou s hudebními nástroji: „gibsonka“, „jumbo“, „stratocaster“, „telecaster“, „Les Paul“, „stage piano“, „hohnerka“, „humbucker“, „single-coil“ apod. Naopak: Zastánci makabejského datování mají problém, jak vysvětlit absolutní absenci výrazů, přejatých z řečtiny, mimo hudební terminologii. Kdyby kniha vznikla až za řecké vlády, obchodní, vojenská, politická, administrativní apod. terminologie by se hemžila řeckými pojmy. Nic takového však v knize není.

Aramejšтина a hebrejšтина knihy Daniel může být datována kdekoli mezi pozdním šestým a raným druhým stoletím př.Kr. Jinými slovy, lingvistické důkazy nepřikládají příliš váhy žádnému z hledisek: ani pozdnímu, ani ranému datování.

Argument pro datum ve druhém století př.Kr. je v rozporu s biblickým tvrzením ohledně data a autorství knihy Daniel a pozdní datování neprokazuje dostatečně přesvědčivě. Datum krátce po 539 př.Kr. (viz 1:21) nejlépe odpovídá povaze proroctví, historickým datům i jazykové stránce textu.

### **Záměr a zvláštnosti**

Daniel obsahuje dva různé druhy materiálu. V prvních šesti kapitolách je šest historických vyprávění; ve druhé polovině (kapitoly 7–12) jsou čtyři vize, téměř exkluzivně prediktivní. Mezi šesti příběhy první poloviny vyčnívá kapitola 2, protože také obsahuje předpověď.

Zkoumání obsahu historických vyprávění ukazuje, že jsou to nezávislé celky, poskládané k sobě s určitým záměrem. Vyprávění nenabízí ani historii Izraele pod babylónskou či perskou nadvládou, ani životopisné záznamy Daniela a jeho přátel. Má dva hlavní důrazy.

Na jednu stranu příběhy ukazují, jak Boží absolutní svrchovanost zasahuje do záležitostí všech národů (2:47; 3:17–18; 4:28–37; 5:18–31 6:25–28). Jeruzalém byl v troskách, Boží lid v zajetí a bezbožní vládcové se zdáli triumfovat, avšak Bůh zůstává svrchovaný. Podle své neochvějné vůle vstupuje mezi království tohoto světa, aby založil univerzální království, jemuž nikdy nebude konce.

Tyto příběhy zachycují Daniela a jeho přátele coby prominentní osoby v zemi svých otrokářů, ne však proto, že by zkomproitovali svou věrnost Bohu, ale naopak proto, že Boží požehnání je vyvýšilo. To je ústřední motiv, protože dodává na důvěryhodnosti Danielovým proroctvím, zejména těm, která hovoří o prodlouženém utrpení Izraele.

Vize kapitol 7–12 obsahují predikce budoucích časů, během nichž pravdivost vyprávění nabude pro Boží lid na významu. Ačkoliv Izraelité pod nadvládou Babylóňanů i Peršanů trpěli, nepostihl je žádný rozšířený a systematický útok na jejich víru. Ten nastal až s Antiochem IV. Epifanem, panovníkem nad Seleukovským impériem mezi roky 175–164 př.Kr, který usiloval vymýtit náboženství Židů a přinutit je přizpůsobit se řeckým náboženským praktikám. Mnoho Židů ho poslechlo, ale jiní se vzepřeli a trpěli protivenstvím. Jedním z hlavních důvodů pro sepsání knihy Daniel je připravit Boží lid na dobu Antiocha IV. Epifana a povzbudit k vytrvalosti ty, kteří budou žít v nadcházejících časech pronásledování.

Knihy také vzhlíží až za dobu Antiocha IV. Epifana ke Kristově příchodu, který jednou zničí všechna lidská impéria a nastolí své věčné království spravedlnosti a pokoje. Všechny tyto události mají Danielova proroctví na zřeteli. Kniha sloužila jako mocné povzbuzení pro Boží lid, trpící útlakem, a dodnes je pronásledovaným věřícím podnětnou inspirací.

### **Kristus v Danielovi**

Danielova zaměřenost na obnovení Izraele po skončení vyhnanství obrací pozornost k Ježíšovi docela přímočaře. Podobně jako i někteří jiní proroci Daniel předpovídal Božímu lidu slavnou budoucnost, jejíž naplnění Nový Zákon spojuje s prvním a druhým příchodem Kristovým, stejně jako s celými dějinami církve.

Detaily naplnění Danielových vizí sice obklopuje řada kontroverzí, avšak základní struktura Danielových vizí nenechává nikoho na pochybách, že naplněním prorokových nadějí je Kristus. Nejzřetelněji je to vidět na způsobu, jakým se Ježíš označuje za „Syna člověka“ (např. [Mt 9:6](#); [Mt 10:23](#); [Mt 12:8](#)). Daniel používal tento pojem ve významu Bohem vyvýšeného davidovského krále, reprezentujícího Boha na zemi. Ježíš, Mesiáš, je ultimátním davidovským Králem; jenom on naplňuje predikce o Synu člověka v Danielových vizích (viz [poznámky 7:13](#) a [7:14](#); viz teologický článek [Království Boží Mt 4](#)).

Kromě toho se Daniel v 9. kapitole dozvěděl, že Jeremjášova predikce 70 let vyhnanství bude prodloužena na „sedmdesát týdnů“ let ([9:24](#)), tedy asi 490 let. Tato předpověď dochází počátku svého naplnění v Kristově prvním příchodu. Prodloužení koresponduje se sérií čtyř cizích impérií, která budou Boží lid utlačovat ([2:1–49](#)) a se skálou, která se stala „horou velikou a naplnila celou zemi“ ([2:35](#)) a kterou Daniel označuje jako „království, jež nebude zničeno“ ([2:44](#)). To je království Kristovo, které bylo inaugurováno jeho prvním příchodem, dodnes pokračuje a roste, a svého dovršení dosáhne při Kristově slavném návratu (viz teologické články [Království Boží u Mt 4](#) a [Plán věků u Žd 7](#)).

Daniel předvídal i jiné, ještě konkrétnější události, které v Novém Zákoně znovu vstoupily do popředí. Např. Ježíš se odvolává na Danielovu predikci o „otřesné ohavnosti“ (viz [pozn. 9:17](#); [11:31](#); [12:11](#)), která původně ukazovala na zneuctění chrámu řeckým Antiochem IV. Epifanem (viz Úvod: Záměr a zvláštnosti) coby předobraz zničení chrámu římským generálem Titem v roce 70 po Kr. (viz [poznámky k Mt 24:15](#) a [Mk 13:14](#)).

Většina křesťanů spojuje tuto typologii s Antikristem, jehož duch již ve světě působí (viz [pozn. 1Jn 2:18](#)) a zjeví se v plnosti, zřejmě jako konkrétní osoba, v blízkosti Kristova návratu (viz [pozn. 2Te 2:3](#)).

## Daniel a jeho druhové

Ve třetím roce vlády judského krále Joakima přitáhl k Jeruzalému **babylonský král Nabukadnezar** a oblehl jej. **Hospodin mu vydal** judského krále Joakima do rukou a s ním i část **vybavení** Božího chrámu. Nabukadnezar je s sebou odvezl **do chrámu svého boha** v Babylonii a uložil je v chrámové pokladnici.

<sup>3</sup>Jednou král přikázal vrchnímu dvořanu Ašpenazovi, ať mu přivede některé izraelské mladíky **z královského rodu** a ze šlechty – <sup>4</sup>zdravé a krásné, v každém ohledu bystré, vzdělané a učenlivé, kteří by mohli sloužit v královském paláci. Takové měl učit **babylonskému písemnictví a jazyku**. <sup>5</sup>Král jim určil každodenní přiděl

**1:1–6:28 Vyprávění.** První část knihy vyzdvihuje jednak Boží absolutní svrchovanost nad královstvími tohoto světa, jedna upřímnou odevzdanou věrnost Bohu, kterou Daniel a jeho přátelé projevovali. Daniel chtěl svým čtenářům vstřípit přesvědčení, že přestože Boží lid někdy trpívá pronásledování, králové a království povstávají a hrouť se podle Božích záměrů. Daniel také učí, že Bůh se hojně odmění těm, kdo jemu, Danielovi, věnují pozornost coby Božímu mluvčímu. Tento materiál je rozdělen do šesti navzájem nezávislých vyprávění, každé v jedné kapitole a každé obsahující nějaký zázrak: Uchování rituální čistoty Danielem a jeho přáteli ([1:1–21](#)); Nabukadnezarův sen ([2:1–49](#)); záchrana z ohnivě pece ([3:1–30](#)); Nabukadnezarův druhý sen ([4:1–37](#)); soud nad Baltazarem ([5:1–31](#)) a záchrana Daniela ze lví jámy ([6:2–29](#)).

**1:1–21 Uchování rituální čistoty.** Prorok uvozuje kontext své knihy vyprávěním osobní historie (své i svých přátel) zajetí, vzdělání, věrnosti Bohu a služby králi Nabukadnezarovi.

**1:1 Joakima.** Tj. 605 př.Kr.; téhož roku, kdy Nabukadnezar porazil asyrsko-egyptskou koalici v bitvě u Karchemiše ([Jr 46:2](#)) a zahájil tak mezinárodní vzestup Babylónu k moci. Po bitvě u Karchemiše Nabukadnezar zaútočil na Joakima ([2Kr 24:1–2](#); [2Pa 36:5–7](#)) a zajal Daniela a jeho přátele. To byla první ze tří Nabukadnezarových invazí do Judska. Druhá nastala roku 597 př.Kr. ([2Kr 24:10–14](#)) a třetí 587 př.Kr. ([2Kr 25:1–24](#)). Zdánlivou diskrepanci mezi [Da 1:1](#) a [Jr 25:1](#) a [Jr 46:2](#) (kde Jeremiáš umísťuje Nabukadnezarův útok na Joakima do Joakimova čtvrtého roku místo třetího) lze objasnit rozdílem mezi babylonským a židovským systémem chronologie. V babylonském systému, který používá Daniel, byl první rok vlády panovníka považován za „korunovační rok“ a vláda samotná se počítala až od prvního dne měsíce Nisan následujícího roku.

**Babylonský král Nabukadnezar.** Nabukadnezar přivedl Babylóniány k vítězství u Karchemiše v roce 605 př.Kr. coby korunní princ a velitel armády. Krátce po tomto vítězství se ujal babylonského trůnu po smrti svého otce Nabopolasara (626–605 př.Kr.). Nabukadnezarova vláda (605–562 př.Kr.) tvoří většinu historického pozadí biblických knih Jeremiáš, Ezechiel a Daniel.

**1:2 Hospodin ... vydal.** Porážka Izraele Babylónem není vysvětlitelná jen pouhou vojenskou a politickou analýzou oné doby. Bůh vždy jednal svrchovaně v záležitostech národů. Babylóniány použil jako nástroj potrestání svého vlastního lidu za porušení smluvních závazků ([2Kr 17:15](#); [2Kr 17:18–20](#); [2Kr 21:12–15](#); [2Kr 24:3–4](#)).

**Vybavení.** Odkaz na nádoby z vypleněného chrámu, nikoliv zajatců. Deportace proběhly ve třech vlnách: První roku 605 př.Kr., kdy mezi odvezenými byl i Daniel; druhá roku 597 př.Kr., zahrnovala i Ezechiela. Třetí deportace, při které Babylónané zničili Jeruzalém a chrám, nastala roku 586 př.Kr.

**Do chrámu svého boha.** Hlavní božstvo babylonského panteonu byl Marduk (srv. [Jr 50:2](#)).

**1:3 Z královského rodu.** Daniel a jeho přátelé patří mezi potomky Davidovy královské linie ([v. 6](#)), které Nabukadnezar odvedl při první deportaci roku 605 př.Kr. (srv. [pozn. 2](#)).

**1:4 Babylonskému písemnictví a jazyku.** Babylonská literatura byla psána komplikovaným sumérským a akkadským slabičným klínovým písmem primárně na hliněných tabulkách. Těchto dochovaných tabulek existují tisíce. Studium této literatury sezámilo Daniela a jeho přátele s polyteistickým světovým názorem Babylónanů, plného kouzlení, čarodějnictví a astrologie. Mluvený jazyk pro běžné použití byla nicméně aramejšтина (srv. [2:4](#)), psaná snadno osvojitelným abecedním systémem.

1

” Druhořadých věcí nedosáhneme tím, že je prohlásíme za prvořadě.  
Druhořadých věcí dosáhneme pouze tehdy, budou-li na prvním  
místě věci první.  
C. S. Lewis

pokrmů a vína z **královského stolu**. Tři roky měli být takto vychováváni a po jejich uplynutí měli vstoupit do královských služeb. <sup>6</sup>Mezi vybranými byli i Židé **Daniel, Chananiáš, Mišael a Azariáš**. <sup>7</sup>Vrchní dvořan je ale přejmenoval – Danielovi dal jméno **Baltazar**, Chananiášovi Šadrach, Mišaelovi Mešach a Azariášovi Abednego.

<sup>8</sup>Daniel se však rozhodl, že **se neposkvrní** pokrmy a vínem z královského stolu. Žádal proto vrchního dvořana, aby se těmi věcmi nemusel poskvrňovat. <sup>9</sup>Bůh Danielovi **u vrchního dvořana daroval přízeň a náklonnost**, <sup>10</sup>ale ten mu přesto odpověděl: „Bojím se svého pána. Sám král určil, co máte jíst a pít. Co když uvidí, že vypadáte hůř než vaši vrstevníci? Král by mě kvůli vám připravil o hlavu!“

<sup>11</sup>Daniel pak tedy požádal komorníka, kterého Danielovi, Chananiášovi, Mišaelovi a Azariášovi přidělil vrchní dvořan: <sup>12</sup>„Zkus to prosím s námi na **deset** dní. Ať nám dávají k jídlu jen zeleninu a k pití jen vodu. <sup>13</sup>Potom porovnáš, jak vypadáme my a jak mladíci, kteří jedí z královského stolu, a ráčíš s námi naložit podle toho, co uvidíš.“ <sup>14</sup>Komorník jim tedy **vyhověl** a na deset dní to s nimi zkusil.

<sup>15</sup>Po deseti dnech **vypadali zdravěji** a silněji než všichni mladíci, kteří jedli z královského stolu. <sup>16</sup>Komorník tedy odnášel jejich vybrané pokrmy i víno, které měli pít, a nosil jim zeleninu. <sup>17</sup>A Bůh ty čtyři mládence obdaroval znalostí a pochopením veškerého písemnictví a **moudrosti**. Daniel kromě toho rozuměl všem **viděním a snům**.

<sup>18</sup>Když uplynula králem **stanovená lhůta**, po níž měli být předvedeni k němu, přivedl je vrchní dvořan před Nabukadnezara. <sup>19</sup>Král s nimi hovořil a zjistil, že se nikdo z nich nevyrovná Danielovi, Chananiášovi, Mišaelovi a Azariášovi. A tak byli přijati do královských služeb. <sup>20</sup>Kdykoli od nich král potřeboval moudrou a rozumnou radu, zjistil, že **desetkrát** převyšují všechny **věštky a kouzelníky** v celém jeho království.

<sup>21</sup>Daniel tam pak zůstal až do **prvního roku krále Kýra**.

**1:5 Z královského stolu.** Později se Joakimovi dostalo stejného zaopatření (2Kr 25:27–30).

**1:6 Daniel, Chananiáš, Mišael a Azariáš.** Charakteristická hebrejská jména. Dvě z nich obsahují prvek EL, znamenající „Bůh“, a dvě JAH, což je zkratka osobního Božího jména, které překládáme jako „Hospodin“. Daniel znamená „Můj soudce je Bůh“, Chananiáš „Hospodin je milostivý“, Mišael „Kdo je jako Bůh?“ a Azariáš „Hospodin mi pomáhá“.

**1:7 Baltazar ... Šadrach ... Mešach ... Abednego.** Přesný význam těchto jmen je předmětem diskusí. Převažují tyto názory: Baltazar: *Bel* [jiné jméno pro Marduka, hlavního boha babylónského panteonu] *chraň jeho život* nebo *Paní, ochraňuj krále*; Šadrach: *Velice se bojím (Boha)* nebo *Přikázání Aku* [sumérského měsíčního boha]; Mešach: *Jsem bezvýznamný* nebo *Kdo je to, co Aku?*; Abednego: *Služebník zářícího*.

**1:8 Se neposkvrní.** Důvod, pro který byl Daniel přesvědčen, že by ho králův pokrm poskvrnil, není uveden. Pravděpodobně jídlo znamenalo porušení dietních předpisů Mojžíšova zákona (Lv 11:1–47), zakazujících konzumaci vepřového nebo masa nezbařeného krve (Lv 17:10–14). Také mohlo zahrnovat pokrmy, obětované babylónský modlám.

**1:9 U vrchního dvořana ... přízeň a náklonnost.** Danielův osud v mnohém připomíná Josefův příběh (Gn 39–41).

**1:12 Deset.** Často se symbolickým významem dokonalosti nebo plného počtu. !!! **DOPSAT** !!! Abrahamova přímluva za Sodomu, po-

známka nebo článek.

**1:14 Vyhověl.** Daniel neslabil, že se v případě zchátralejšího zevnějšku přizpůsobí a poslechnou nařízení v rozporu s Božím Zákonem. Je možné (a ve světle dalších kapitol i docela pravděpodobné), že už tehdy byli rozhodnutí neposlechnout bezbožného vladaře a raději zemřít, než zkompromitovat víru.

**1:15 Vypadali zdravěji.** Bůh Danielovi a jeho přátelům požehnal pro jejich věrnost Božímu Slovu (Dt 8:3; Mt 4:4). Nepřál jim smrt, která by je nejspíše čekala, kdyby byl správce s výsledkem nespokojen, a oni by přesto na svém odmítání rituálně nečisté stravy trvali (srv. pozn. 14).

**1:17 Moudrost.** Danielova moudrost se stala příslovecnou ještě za jeho života; Ezechiel říká králi Týru ironicky, že je moudřejší nad Daniela (Ez 28:3).

**Viděním a snům.** Daniel převyšoval i své přátele schopností interpretovat sny, pro kterou byl vyvýšen nade všechny ostatní, podobně jako kdysi Josef u faraonova dvora (Gn 40:8; Gn 41:16).

**1:18 Stanovená lhůta.** Po třech letech, zmíněných ve v. 5.

**1:20 Desetkrát.** viz (pozn. 12).

**Věštky a kouzelníky.** První výraz (*chartumim* חַרְטוּמִּים) se vyskytuje také v Gn 41:8, 24 a Ex 7:11; druhý (*ašapim* אֲשָׁפִים) se objevuje pouze zde a v 2:2. Srv. (pozn. Gn 41:8).

**1:21 Prvního roku krále Kýra.** Tj. Kýrový vlády nad Babylónem, tedy 539 př.Kr. Daniel v roce 537 př.Kr. dosud žil (10:1); dožil se návratu Judejců ze zajetí do Země.

## Nebúkadnesarův sen

**Ve druhém roce** své vlády měl Nabukadnezar sen, který ho **rozrušil** tak, že nemohl spát. <sup>2</sup>Král si proto nechal zavolat **věštce, kouzelníky, čaroděje a mágy**, aby mu pověděli, co se mu zdálo. Když přišli a stanuli před králem, <sup>3</sup>řekl jim: „Zdál se mi sen, který mě rozrušil. Musím se dozvědět, co znamená.“

<sup>4</sup>Mágové králi odpověděli (**aramejsky**): „Ať žiješ, králi, navěky! Rač nám prosím ten sen vyprávět a my jej vyložíme.“

<sup>5</sup>Král ale mágům řekl: „Tímto prohlašuji: **Pokud mi nesdělíte onen sen** i jeho výklad, nechám vás rozčtvrtit a vaše domy obrátit v smetiště. <sup>6</sup>Pokud mi však sen i jeho výklad sdělíte, zahrnu vás dary, odměnami a vysokými poctami. Nuže, povězte mi, co se mi zdálo a co to znamená.“

<sup>7</sup>Znovu tedy králi odpověděli: „Nechť nám král prosím vypráví ten sen a my jej vyložíme.“

<sup>8</sup>Král však řekl: „Je mi to jasné! Snažte se získat čas, protože víte, že jsem prohlásil: <sup>9</sup>Pokud mi nepovíte, co se mi zdálo, čeká vás jediný trest.“ Domluvili jste se, že mi budete namlouvat lži a báchorky, dokud mě to nepřejde. Nuže, povězte mi ten sen, ať poznám, že mi ho dovedete i vyložit!“

<sup>10</sup>Mágové na to králi odpověděli: „Žádný člověk na zemi nedokáže královské Výsosti sdělit, co žádá. Žádný král, jakkoli veliký a mocný, nikdy nic takového od žádného věštce, kouzelníka ani mága nežádal. <sup>11</sup>Král žádá nemožné. Nikdo to jeho Výsosti nedokáže sdělit, **kromě bohů**, kteří však mezi smrtelníky nebydlí.“

**2:1–49 Nabukadnezarův první sen.** Daniel ve službách krále (mimo jiné) interpretoval jeho sny, což odhaluje nejen, že byl (Daniel) zahrnut Božím požehnáním, ale také že Bůh směřoval historii k nastolení svého království.

**2:1 Ve druhém roce.** První rok výcviku Daniela a jeho přátel byl zároveň Nabukadnezarův „korunovační rok“. Druhý a třetí rok výcviku byl první a druhý rok Nabukadnezarovy vlády. Mezi tímto tvrzením a dokončením tříletého výcviku mladíků (1:5) není žádná diskrepance: První Nabukadnezarův rok byl Babylóniany považován za „korunovační rok“ a druhý a třetí rok Danielovy výuky za první a druhý Nabukadnezarovy vlády (viz pozn. 1:1).

**Rozrušil.** Na Starém Blízkém Východě bylo běžné mít za to, že božstva promlouvají k lidem také skrze některé (hlavně velmi živé) sny.

Nabukadnezarovo zneklidnění je pochopitelné; poselství shůry mělo implikace pro budoucnost království. Zapomenutí snu bylo považováno za hněv božstva vůči adresátovi.

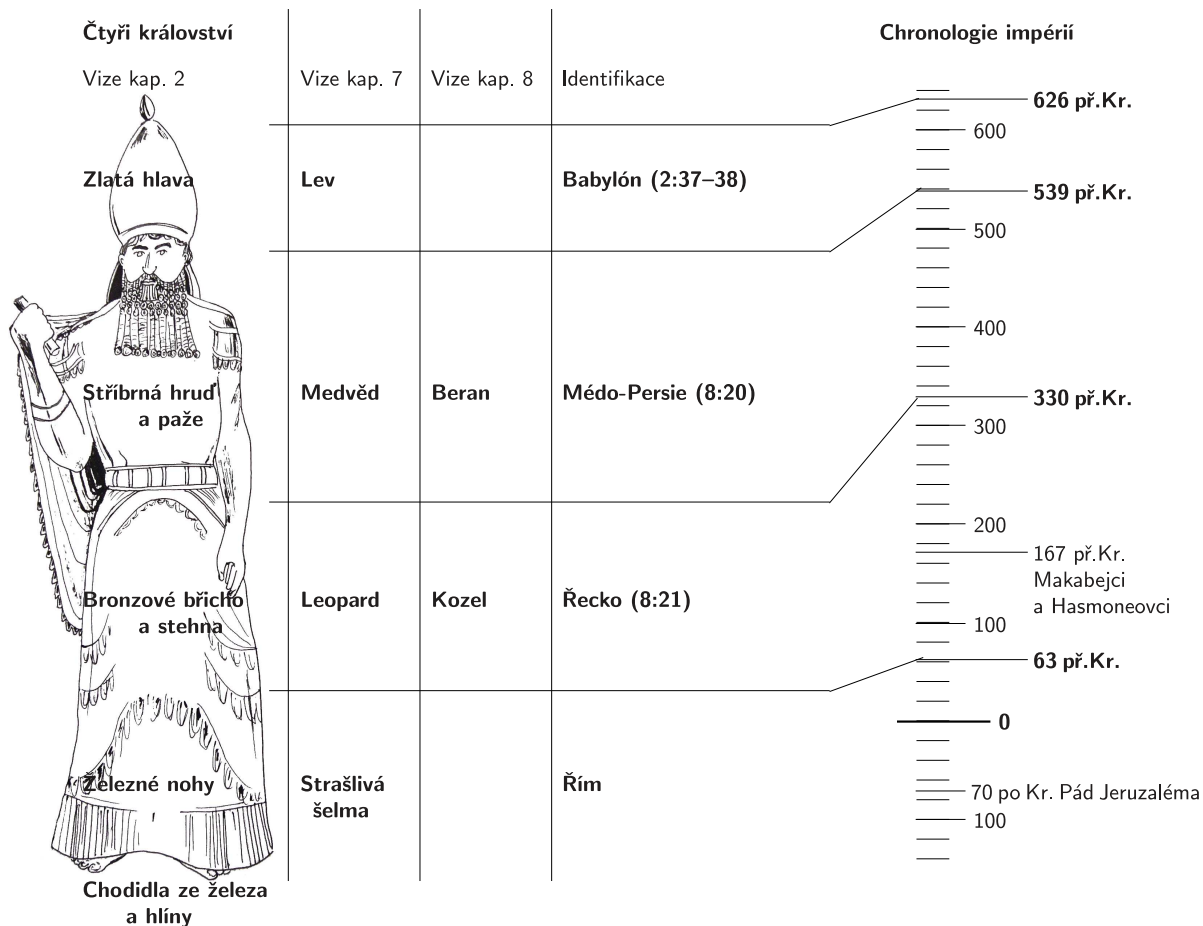
**2:2 Věštce, kouzelníky, čaroděje a mágy.** Viz pozn. 1:20.

**2:4 Aramejsky.** Odsud až po konec kapitoly 7 je text psán aramejsky a ne hebrejsky, podobně jako např. **Ezd 4:8–6:18**. Aramejščina byl oficiální úřední jazyk; nelze také vyloučit, že tyto pasáže jsou v aramejštině toho důvodu, že obsahují proroctví, která mohla pohany zajímat více než Židy.

**2:5 Pokud mi nesdělíte onen sen.** Nabukadnezar zkouší své poradce. Nebudou-li schopni připomenout mu jeho sen, nemá proč důvěřovat ani jejich potencionálnímu výkladu (srv. v. 9).

**2:11 Kromě bohů.** Mudrcům nezbylo než přiznat, faraonův požada-

### Danielovy vize



<sup>12</sup>To krále rozhněvalo. Rozlítl se tak, že nařídil popravy všech mudrců v Babylonu. <sup>13</sup>Jakmile to nařízení vyšlo, začali mudrce popravovat a hledali také Daniela a jeho přátele, aby je popravili.

<sup>14</sup>Když Arioch, velitel královské stráže, vyšel pobíjet babylonské mudrce, Daniel s ním promluvil moudře a uvážlivě. <sup>15</sup>Oslovil králova zmocněnce Ariocha takto: „Čím to, že král vydal tak přísný rozkaz?“ A když mu Arioch celou věc pověděl, <sup>16</sup>Daniel šel za králem a požádal o čas, aby mu mohl sen vyložit.

<sup>17</sup>Potom se Daniel vrátil domů a celou věc pověděl svým přátelům Chananiášovi, Mišaelovi a Azariášovi: <sup>18</sup>At prosí **Boha nebes** o slitování ohledně toho tajemství, aby Daniel a jeho přátelé nebyli popraveni s ostatními babylonskými mudrci. <sup>19</sup>V noci pak Danielovi bylo to **tajemství** zjeveno ve vidění. Daniel proto chválil Boha nebes <sup>20</sup>a řekl:

„Chváleno buď jméno Boží od věků až na věky – moudrost a síla jemu náleží!

<sup>21</sup>On mění časy a období, **sesazuje krále a jiné nastolí**. Mudrce obdařuje moudrostí, rozumným dává poznání.

<sup>22</sup>Zjevuje **věci skryté v hlubinách**, on ví, co leží v tmách, a světlo u něj přebývá.

<sup>23</sup>**Chválím tě a oslavuji**, Bože otců mých – moudrost a sílu dal jsi mi! Oznamil jsi mi, že jsme tě posílili, oznamil jsi nám sen královský!“

<sup>24</sup>S tím se pak Daniel vydal za Ariochem, kterého král pověřil popravami babylonských mudrců. Přišel za ním a řekl mu: „Nepopravuj babylonské mudrce! Vezmi mě ke králi a **já mu ten sen vyložím**.“

<sup>25</sup>Arioch vzal Daniela rychle ke králi a takto ho ohlásil: „Našel jsem mezi judskými vyhnanci muže, který králi vyloží jeho sen.“ <sup>26</sup>Král se tedy Daniela zvaného Baltazar zeptal: „Ty bys mi uměl sdělit, co jsem viděl ve snu a co to znamená?“ <sup>27</sup>Daniel králi odpověděl: „Tajemství, na něž se král ptá, mu nedokáže vysvětlit žádný mudrc, kouzelník, věštec ani jasnovidce. <sup>28</sup>**Na nebi je však Bůh, který zjevuje tajemství**. Ten králi Nabukadnezarovi ukázal, co se stane **v posledních dnech**. Sen a vidění, která jsi v mysli viděl na lůžku, jsou následující:

<sup>29</sup>Když jsi, králi, ležel na lůžku, přemýšlel jsi o tom, co se bude dít v budoucnu, a Ten, který zjevuje tajemství, ti ukázal, co se stane. <sup>30</sup>Mně to tajemství nebylo zjeveno proto, že bych byl moudřejší než všichni ostatní, ale proto, aby se král dozvěděl, co to znamená, a abys porozuměl tomu, o čem jsi přemýšlel. <sup>31</sup>Nuže, králi, měl jsi vidění a hle, spatřils jakousi velikou sochu. Byla to ohromná socha neobyčejného vzhledu. Tyčila se před tebou a budila hrůzu. <sup>32</sup>Hlava té sochy byla z čistého zlata, hrud' a paže ze stříbra, břicho a boky bronzové, <sup>33</sup>stehna železná a nohy zčásti železné a zčásti hliněné. <sup>34</sup>Díval ses a hle, z hory **se bez dotyku lidské ruky vylomil kámen**, zasáhl sochu do železných a hliněných nohou a rozdrtil je. <sup>35</sup>Vtom se všechno to železo, hlína, bronz, stříbro a zlato rozpadlo na kousky – jako plevy, když se v létě mlátí obilí. Větr je roznesl, že po nich nezbylo památky. Ale ten kámen, který sochu zasáhl, se stal velikou horou a zaplnil celou zem. <sup>36</sup>Tolik sen. Teď povíme královské Výsosti jeho výklad. <sup>37</sup>Ty, králi, jsi král králů, protože ti Bůh nebes dal království a moc, sílu i slávu. <sup>38</sup>Dal ti do rukou celý obydlený svět, všechny lidi, zvěř i ptactvo, a učinil tě vládcem nad tím vším. Ty jsi ta **zlatá hlava**. <sup>39</sup>Po tobě ale povstane jiné království, slabší než to tvé, a po něm třetí království, bronzové, které ovládne celý svět. <sup>40</sup>Nakonec přijde čtvrté království, silné jako železo. Železo totiž vše rozbíjí a drtí, a jako železo vše rozbíjí, tak bude i ono království vše rozbíjet a ničit. <sup>41</sup>A že jsi viděl nohy a prsty zčásti

vek je nad jejich síly. S odkazem na nadpřirozený zdroj měli pravdu, kterou potvrzuje i Daniel (19; 27).

**2:18 Boha nebes.** Daniel se modlí rovnou k Bohu, který vládne hvězdám, na rozdíl od astrologů, kteří se doptávají jenom hvězd samotných, protože nikoho vyššího neznají.

**2:19 Tajemství.** Skryté věci jsou u Hospodina (Dt 29:29). Jsou *transcendentní* — nepoznatelné, pokud nejsou zjeveny. Později je tentýž výraz (תַּיִתּוּן) použit pro označení Božích skrytých záměrů s dějinami světa (4:9 ἱϛῖ).

**2:21 Sesazuje krále a jiné nastolí.** Narážka na obsah snu, líčící sérii povstávajících a zanikajících impérií, a který se ještě za Nabukadnezarova života stane jeho vlastní palčivou zkušeností (4:28–30).

**2:22 Věci skryté v hlubinách.** Viz pozn. 2:11.

**2:23 Chválím tě a oslavuji.** Daniel vyjadřuje hlubokou vděčnost za Boží milost vyslyšením modlitby. Boží zjevení je v příkrém kontrastu s mlčením falešných božstev pohanských hadačů. Jenom Bůh zná všechno a vládne všemu. Daniela vyvýšil mimořádným poznáním, jež mu světil.

**2:24 Já mu ten sen vyložím.** Daniel zde mluví pouze o výkladu, čímž implikuje, že obsah snu již zná.

**2:28 Na nebi je však Bůh, který zjevuje tajemství.** Podobně jako Josef v Egyptě (Gn 40:8; Gn 41:16) si ani Daniel nepřisvojuje poznání

a výklad snu, nýbrž připisuje je Bohu.

**V posledních dnech.** Dosl. „v posledních dnech“, čemuž sz lidé rozuměli jako době obnovy národa po návratu z exilu (viz Dt 4:30). Taktáž fráze může označovat jakoukoliv budoucnost (Gn 49:1). V NZ je použita celkem pětkrát, z čehož dvakrát odkazuje na věk, započatý o Letnicích (Sk 2:17; Žd 1:2), a třikrát na závěr dějin před Kristovým druhým příchodem (2Tm 3:1; Jk 5:3 a 2Pt 3:3).

**2:32–33 Nejtěžší nahoře, nejkřehčí dole.** Směrem odshora dolů materiálům ubývá nejen na váze, ale i na hodnotě. Obraz vystihuje osud všech impérií, nejen těchto čtyř nejbližších: Každá instituce, stát, říše, civilizace se nakonec zhroutí vlastní vahou, když nezadržitelná byrokracie přeroste svůj původní účel služby lidem a sama tyje na jejich úkor.

**2:34 Se bez dotyku lidské ruky vylomil kámen.** Na rozdíl od ostatních království, budovaných lidmi, toto vystaví Bůh sám. Zde je kámen asociován s Kristovým královstvím (srv. 1Kor 10:4 a jeho pozn.).

**2:38–40 Zlatá hlava ... čtvrté království.** Čtyři království reprezentují po sobě jdoucí impéria babylónské, médo-perské, řecké a římské. Bohem založené nepomíjitelné Kristovo království bude inaugurováno v časech římské světovlády (viz též Úvod a graf **Danielovy vize** v Da 2 na str. 5).

hliněné a zčásti železné, znamená, že to království bude rozdělené. Bude však mít v sobě něco ze síly železa, neboť jsi viděl do té obyčejné hlíny přimíšené železo. <sup>42</sup>Prsty nohou zčásti železné a zčásti hliněné znamenají, že to království bude zčásti silné a zčásti křehké. <sup>43</sup>A že jsi viděl železo smíšené s obyčejnou hlinou, znamená, že se lidská pokolení budou mísit, ale držet spolu nebudou, tak jako železo nedrží s hlinou. <sup>44</sup>**Za dnů těch králů** však Bůh nebes nastolí království, které **se nikdy nezhroutí**, království, které si nepřivlastní žádný lid. To království rozdrťí a ukončí všechna ostatní království, samo pak potrvá navěky. <sup>45</sup>To je smysl vidění, v němž jsi spatřil, jak se z hory bez dotyku lidské ruky vylomil kámen a rozdrtil železo, bronz, hlinu, stříbro i zlato. Veliký Bůh ukázal králi, co se bude dít v budoucnu. Ten sen je pravdivý a jeho výklad jistý.“

<sup>46</sup>Král Nabukadnezar **padl před Danielem na tvář** a klaněl se mu. Nařídil také, ať se na jeho počest obětují oběti a vonné kadidlo. <sup>47</sup>Potom král řekl Danielovi: „Váš Bůh je opravdu **Bůh bohů, Pán králů** a zjevovatel tajemství – vždyť tys mi to tajemství dokázal vyjevit!“ <sup>48</sup>Král pak Daniela povýšil a zahrnul ho množstvím vzácných darů. Jmenoval ho správcem celé **provincie Babylon** a také nejvyšším ze všech babylonských mudrců. <sup>49</sup>Na Danielovu žádost pak správou babylonské provincie pověřil Šadracha, Mešacha a Abednega. Sám Daniel ovšem **zůstával na královském dvoře**.

### V ohnivé peci

Král Nabukadnezar nechal vyrobít **zlatou sochu**. Byla 60 loktů **vyšoká** a 6 loktů široká. Nechal ji postavit na pláni **Dura** v provincii Babylon. <sup>2</sup>Potom dal shromáždit **satrapy**, hejtmany, místodržící, radní, pokladníky, soudce, hodnostáře a všechny úředníky provincií, aby se dostavili k zasvěcení té sochy, kterou vztyčil král Nabukadnezar. <sup>3</sup>Satrapové, hejtmani, místodržící, radní, pokladníci, soudci, hodnostáři a všichni úředníci provincií se tedy shromáždili k zasvěcení té sochy, kterou vztyčil král Nabukadnezar. Když stanuli před sochou, kterou Nabukadnezar vztyčil, <sup>4</sup>zvolal hlasatel mocným hlasem: „Lidé všech národů a jazyků, přikazuje se vám toto: <sup>5</sup>Jakmile uslyšíte **roh**, píšťalu, citeru, harfu, cimbál, buben a všechnu tu hudbu, padněte a klanějte se zlaté soše, kterou vztyčil král Nabukadnezar. <sup>6</sup>Kdokoli by nepadl a neklaněl se, bude ihned hozen do rozpálené **ohnivé pece!**“ <sup>7</sup>Jakmile tedy všichni ti lidé ze všech národů a jazyků uslyšeli roh, píšťalu, citeru, harfu, cimbál a všechnu tu hudbu, padali a klaněli se té zlaté soše, kterou vztyčil král Nabukadnezar.

<sup>8</sup>Tehdy ale přišli jistí **mágové** s obviněním proti Židům. <sup>9</sup>„Ať žiješ, králi, navěky!“ pozdravili krále Nabukadnezara. <sup>10</sup>„Sám jsi, Výsosti, ráčil vydat nařízení, že každý, kdo uslyší roh, píšťalu, citeru, harfu, cimbál, buben a všechnu tu hudbu, musí padnout a klanět se té zlaté soše, <sup>11</sup>a kdokoli by nepadl a neklaněl se, bude

**2:44 Za dnů těch králů.** Někteří interpreti tvrdí, že se jedná o linii králů posledního království; daleko pravděpodobnější však je rozumět tomuto verši jako označujícímu panovníky království, zmíněných ve verších 2:38–40.

**Se nikdy nezhroutí.** Podobně jako i jiní proroci, Daniel hovoří o království, které Bůh založí po návratu z exilu jako permanentní (srv. např. Iz 9:7; JI 2:26–27 či Am 9:15). NZ učí, že toto království začalo Kristovým prvním příchodem a dosáhne svého dovršení jeho slavným návratem (viz článek **Království Boží u Mt 4** na str. ??).

**2:46 Padl před Danielem na tvář.** Pozoruhodná výměna rolí anticipuje příchod Božího království, vysoce převyšujícího i nejmocnější lidská impéria.

**2:47 Bůh bohů, Pán králů.** Nabukadnezar vyznává Hospodinovu svrchovanost nejen nad bezmocnými pohanskými božstvy, ale i nad králi, jako je on sám. To je téma, sjednocující prvních šest kapitol knihy Daniel.

**2:48 Provincie Babylon.** Babylónské impérium bylo rozděleno na provincie; Daniel byl ustanoven vládcem nad provincií s hlavním městem. Podobný vzestup Židů k moci v cizích zemích lze vidět v Gn 41:37–44 (Josef) a Est 8:1–2 (Mordechaj). Danielovi přátelé ho na jeho přímluvu u krále v této pozici nahradili (49).

**2:49 Zůstával na královském dvoře.** Pravděpodobně důvod, proč se ho netýkal trest za odmítnutí poklonit se Nabukadnezarově modle (3:20).

**3:1 Zlatou.** Pravděpodobně pozlacený; zhotovení sochy se podobalo popisu v Iz 40:19; Iz 41:7 a Jr 10:3–9.

**Sochu.** Názory badatelů, zda se jedná o mimořádnou podobiznu Nabukadnezara samotného, či zda to bylo zobrazení nějakého babylónského božstva, nebo pouhý obelisk, se liší. Z toho, co je známo o babylónských náboženských tradicích, je pravděpodobné, že obraz zpodobňoval Béla nebo Nabu, některé z těchto Nabukadnezarových ochraňujících božstev. Padnout na tvář před božstvem znamenalo

zároveň vyjádření podřízenosti Nabukadnezarovi, který božstvo reprezentoval na zemi (srv. 2:46 a jeho pozn.).

**60x6.** Rozměry jsou důvodem, proč někteří vyvozují, že obraz byl spíše obelisk, než podobizna člověka (jehož proporce jsou 6:1, nikoliv 10:1). Socha však mohla stát na piedestalu, nebo mít stylizovaný tvar. **Dura.** Přesné umístění není známo. Obvykle bývá spojeno s Tolul Dura asi 10 km jižně od Babylóna.

**3:2 Satrapy ... hodnostáře.** Přesné rozsahy pravomocí těchto různých druhů úředníků nejsou známy. Pět ze sedmi termínů vypadá na perský původ, což by naznačovalo, že Daniel tento zápis dokončil až po dobytí Babylóna Peršany roku 539 př.Kr.

**3:5 Roh ... buben.** Tři z vyjmenovaných hudebních nástrojů nesou jména, převzatá z řečtiny (citera, harfa a dudy). To vede některé interprety k názoru, že kniha byla sepsána až po dobytí Persie Alexandrem Velikým. To je však závěr, který nevyplývá nutně z premisy (tzv. argument non-sequitur); mezi hudebníky je běžné používat mezinárodní termíny k označení hudebních nástrojů. Pojmy jako „gibsonka“, „jumbo“ „strato/tele-caster“, „Les Paul“ apod. jsou jednoznačně srozumitelné jak češtině (v rámci muzikantského slangu), tak i v mezinárodním kontextu; a přesto z jejich zdomácnělé přítomnosti v jazyce nelze vyvodit závěr, že se v něm objevily až po zhroutil železné opony v roce 1989, kdy se západním vlivům otevřela volná cesta. Kromě toho se názvy řeckých hudebníků i nástrojů vyskytují i v asyrských inskripčních dávnou před Nabukadnezarem. Srv. Úvod: Doba a místo vzniku.

**3:6 Ohnivé pece.** Pece byly v Babylóně běžně používány k vypalování cihel (srv. Gn 11:3). Nebylo neobvyklé používat je jako nástroj popravu upálením zaživa (viz Jr 29:22 nebo též 2Mak 7).

**3:8 Mágové.** Tj. mágové, astrologové Viz pozn. 2:2. Zde však výraz „Chaldejci“ (ܠܚܕܝܝܢܐ) indikuje národnost, nikoliv funkci. Chaldejci shlíželi spatra na Židy z rasově-etnických antisemitských předsudků (srv. 12; Est 3:5–6). Privilegovaná pozice Danielových přátel znásobila nevráživost Chaldejců vůči nim (12).

3

”Odvaha není jen jednou ze ctností, ale je formou každé ctnosti v bodě zkoušky, tedy v bodě nejvypjatější skutečnosti.

C.S.Lewis

hozen do rozpálené ohnivé pece. <sup>12</sup>Jsou tu ale jistí Židé, které jsi ráčil pověřit správou provincie Babylon – Šadrach, Mešach a Abednego – a tito muži si z tebe, králi, nic nedělají. Tvé bohy nectí a zlaté soše, kterou jsi vztyčil, se neklanějí.“

<sup>13</sup>Nabukadnezar soptil hněvem. Poručil, ať mu Šadracha, Mešacha a Abednega přivedou, a když ty muže ke králi přivedli, <sup>14</sup>Nabukadnezar jim řekl: „Je to pravda, Šadrachu, Mešachu a Abednego, že nectíte mé bohy a neklaníte se zlaté soše, kterou jsem vztyčil? <sup>15</sup>Jste teď připraveni, jakmile uslyšíte roh, píšťalu, citeru, harfu, cimbál, buben a všechnu tu hudbu, padnout a klanět se té soše, kterou jsem vyrobil? Jestli se nepokloníte, budete ihned hozeni do rozpálené ohnivé pece! A který bůh by vás mohl zachránit z mé moci?“ <sup>16</sup>„Na to ti, Nabukadnezare, nepotřebujeme sami odpovídat,“ řekli králi Šadrach, Mešach a Abednego. <sup>17</sup>„Jestli nás Bůh, kterého ctíme, bude chtít zachránit, zachrání nás z rozpálené ohnivé pece i ze tvé moci, králi. <sup>18</sup>A i kdyby ne, vezmi na vědomí, králi, že tvé bohy ctít nebudeme a zlaté soše, kterou jsi vztyčil, se nepokloníme.“

<sup>19</sup>Nabukadnezar se na Šadracha, Mešacha a Abednega rozzuřil. S tváří zkrivenou vztekem ihned poručil rozpálit tu pec sedmkrát více, než se rozpalovala obvykle,

<sup>20</sup>a největším silákům ze svého vojska přikázal, ať Šadracha, Mešacha a Abednega sváží a hodí je do rozpálené ohnivé pece. <sup>21</sup>A tak ty muže svázali, jak byli – v pláštích, kalhotách i čepicích – a hodili je do rozpálené ohnivé pece. <sup>22</sup>Protože byl králův rozkaz tak přísný, rozpálili pec tak silně, že ty muže, kteří do ní Šadracha, Mešacha a Abednega házeli, sežehl plamen. <sup>23</sup>Tito tři muži, Šadrach, Mešach a Abednego, pak dopadli svázaní doprostřed rozpálené ohnivé pece.

<sup>24</sup>Náhle se král Nabukadnezar zděsil. Vstal a ohromen se ptal svých rádců: „Copak jsme nehodili do plamenů tři svázané muže?“ „Jistě, Výsosti,“ odpověděli. <sup>25</sup>„Jenže já vidím čtyři muže,“ on na to, „a rozvázané! Procházejí se v plamenech, vůbec nic jim není a ten čtvrtý vypadá jako boží syn!“

<sup>26</sup>Nabukadnezar přistoupil k otvoru rozpálené ohnivé pece a zvolal: „Šadrachu, Mešachu, Abednego, služebníci Nejvyššího Boha, pojdte ven!“ A tak Šadrach, Mešach a Abednego vyšli z ohně ven. <sup>27</sup>Satrapové, hejtmani, místodržící i královští rádcové se shromáždili, aby viděli ty muže, kterým oheň vůbec neublížil. Ani vlasy na hlavě neměli ožehlé, ani na pláštích nebylo nic znát a nebyli ani cítit ohněm. <sup>28</sup>Nabukadnezar tehdy prohlásil: „Požehnan buď Bůh Šadrachův, Mešachův a Abednegův, jenž poslal svého anděla a zachránil své služebníky, kteří se na něj spolehli! Vzepřeli se dokonce i královskému rozkazu a raději by položili život, než aby sloužili a klaněli se jinému bohu, než je jejich Bůh. <sup>29</sup>Proto nařizují lidem všech národů a jazyků: Kdokoli by se rouhal Bohu Šadrachovu, Mešachovu a Abednegovu, bude rozčtvrcen a jeho dům obrácen v smetiště. Žádný jiný Bůh přece nedokáže zachránit jako tento!“ <sup>30</sup>Král se pak postaral, aby se Šadrachovi, Mešachovi a Abednegovi v babylonské provincii dobře dařilo. <sup>31</sup>Král Nabukadnezar lidem všech národů a jazyků v celém obydleném světě: Hojný pokoj vám! <sup>32</sup>S potěšením vám dávám na vědomost divy a zázraky, které při mně vykonal Nejvyšší Bůh. <sup>33</sup>Jak nesmírné jsou jeho divy, jak mocné jeho zázraky! Jeho království trvá navěky, jeho vláda nad všemi pokoleními!

**3:12 Šadrach, Mešach a Abednego.** Viz pozn. 1:7 a 2:49.

**3:15 Který bůh.** Nabukadnezar nevědomky vyzval Hospodina, Boha Izraele, ke změření sil; z jeho polyteistické, pohanské perspektivy žádný bůh ničeho podobného není schopen.

**3:17 Zachrání nás.** Věrní služebníci ani na vteřinu nepochybují o Boží svrchovanosti, přestože jsou si vědomi, že ve své všemohoucnosti je „všeho schopen“; nesázejí na automaticky zaručenou ochranu za všech okolností.

**3:18 I kdyby ne.** Danielovi přátelé počítají s reálnou možností, že věrnost Bohu je bude stát život. To je však nezvklá v jejich rozhodnutí zůstat věrní. Věrnost poddaných přináší Králi slávu (29–33), o to větš, když je to věrnost tváří v tvář smrti.

**3:25 Boží syn.** Fráze, použitelná pro různé druhy nebeských bytostí (*bar elohin* בָּרֵי עֲלֵיוֹן); zde je míněn „anděl“ verše 28.

**3:26 Služebníci Nejvyššího Boha.** Titul pro Boží univerzální autoritu. Podobně jako ve verši 29 a 2:47 neznamená toto vyznání ze rtů polyteistického pohana, že Danielův Bůh je jediný živý, nýbrž že je nadřazený ostatním božstvům (4:31–34). Z úst věrného Izraelytotéž

vyznání implikuje monoteismus (5:18, 21; 7:18–21).

**3:28 Anděla.** Anděl může být „anděl Hospodinův“, jenž může znamenat Kristovo preinkarnační zjevení (srv. 6:23; viz též poznámky k Gn 16:7 a Ex 3:2). Bůh přislíbil svou přítomnost, budou-li jeho lidé nuceni projít ohněm (Iz 43:1–3).

**3:29 Žádný jiný Bůh.** Viz pozn. 26.

**3:30 Se ... postaral, aby se ... dobře dařilo.** Příběh si dává záležet na tom, aby bylo jasné, že Danielovi přátelé dosáhli vyvýšení svou věrností Bohu, nikoliv kompromisem s Babylóňany.

**3:31 Král Nabukadnezar.** Poslední incident v knize, spojený s Nabukadnezarem. Je umístěn do pozdního období jeho třiačtyřicetileté vlády, kdy dokončil své stavební projekty (4:27) a byl na svém vrcholu, neomezený vládce nejmocnější říše na světě.

**3:32 Nejvyšší Bůh.** Viz poz. 2:47; 3:26 a 3:28.

**3:33 Jak nesmírné.** ... Nabukadnezarovo vyznání opakovaně připomíná hlavní téma knihy, absolutní svrchovanost Boží (”srv.” 4:33–34 a pozn. 7:1–12:13).



## Zapuzený a znovu nastolený král

# 4

Já, Nabukadnezar, jsem žil šťastně a spokojeně doma ve svém paláci. <sup>2</sup>Vtom se mi ale zdál hrůzný sen. To, co jsem v mysli viděl na lůžku, mě ohromilo. <sup>3</sup>Nařídil jsem proto, ať se ke mně dostaví všichni babylonští mudrci, aby mi ten sen vyložili. <sup>4</sup>Když se věštcí, kouzelníci, mágové a jasnovidci dostavili, vyprávěl jsem jim ten sen, ale nedokázali mi ho vyložit. <sup>5</sup>Nakonec přede mne předstoupil Daniel, který se podle mého boha jmenuje **Baltazar** a přebývá v něm duch svatých bohů. Vyprávěl jsem mu tedy svůj sen:

<sup>6</sup>„Baltazare, nejvyšší z věstců, vím, že v tobě přebývá **duch svatých bohů** a že **ti žádné tajemství není těžké**. Toto jsem viděl ve snu; pověz mi, co to znamená.

<sup>7</sup>Na lůžku jsem měl v mysli toto vidění: Hle, spatřil jsem, jak se uprostřed země tyčí obrovský **strom**. <sup>8</sup>Rostl a sílil, až jeho vrchol dosáhl k nebi, a ten strom byl vidět ze všech konců světa. <sup>9</sup>Měl krásné listí a hojné ovoce, kterým se všichni sytili. Zvěř odpočívala v jeho stínu, ptáci hnízdili v jeho větvích a všem tvorům dával obživu. <sup>10</sup>Vidění, které jsem v mysli spatřil na lůžku, pokračovalo: Hle, z nebe sestoupil **svatý** posel <sup>11</sup>a volal mocným hlasem:

„Porazte ten strom a osekejte mu větve, zbytek ho listí a rozházejte ovoce! Ať uteče zvěř, jež byla pod ním, tak jako ptáci z jeho větví! <sup>12</sup>Pařez i s kořeny mu však ponechte v zemi, v poutech železných a bronzových mezi trávou na poli. Nebeská rosa ať jej napájí a o pastvu ať se dělí se zvěří. <sup>13</sup>**Lidský rozum ať jej opustí a dostane rozum zvířecí**, dokud mu neuplyne **sedm období**. <sup>14</sup>Toto je výrok oznámený posly, rozsudek vydaný svatými, aby všichni živí poznali, že nad lidským královstvím vládne Nejvyšší, a komu chce, je udílí, a že nad ním může postavit i nejnižšího z lidí.“ <sup>15</sup>Toto je tedy sen, který jsem já, král Nabukadnezar, viděl. Ty mi jej teď, Baltazare, vylož, neboť mi jej žádný z mudrců mého království vyložit nedokáže. Ty to však dokážeš, neboť v tobě přebývá duch svatých bohů.“

<sup>16</sup>Daniel zvaný Baltazar tam dlouho stál otřesen. To, co mu přicházelo na mysl, ho děsilo. Král ho však vyzval: „Neboj se, Baltazare, toho snu ani jeho výkladu.“ Baltazar odpověděl: „Kéž by ten sen, můj pane, byl o tvých nepřátelích a jeho výklad o tvých odpůrcích! <sup>17</sup>Ten strom, který jsi viděl růst a sílit, až jeho vrchol dosáhl k nebi, strom, který byl vidět z celého světa, <sup>18</sup>který měl krásné listí a hojné ovoce, jímž se všichni sytili, strom, v jehož stínu odpočívala zvěř a v jehož větvích hnízdili ptáci – **ten strom jsi, králi, ty!** Vyrostl jsi a zesílil, tvá mohutnost rostla, až dosáhla k nebi, a tvá vláda sahá až na kraj světa. <sup>20</sup>Viděl jsi, králi, svatého posla, jak sestupuje z nebe a říká: „Porazte ten strom a zničte jej, pařez i s kořeny mu však ponechte v zemi, v poutech železných a bronzových mezi trávou na poli, ať jej nebeská rosa napájí a o pastvu ať se dělí se zvěří, dokud mu neuplyne sedm období.“ <sup>21</sup>Zde je tedy výklad, Výsosti; zde je výrok Nejvyššího o mém královském pánu: <sup>22</sup>Budeš odehnán pryč od lidí a budeš bydlet mezi zvířaty. Budeš jíst trávu jako býk a nebeskou rosou se napojíš. Tak strávíš sedm období, **než poznáš**, že nad lidským královstvím vládne Nejvyšší, a komu chce, je udílí.

<sup>23</sup>Onen rozkaz, že stromu má být ponechán pařez i s kořeny, pak znamená, že **své království znovu dostaneš**, až uznáš vládu **Nebes**. <sup>24</sup>Kéž proto královská Výsost ráčí přijmout moji radu: Naprav své hříchy

4:3–4 Viz pozn. 1:20 a 2:2.

4:5 **Baltazar**. Viz pozn. 1:7.

4:6 **Duch svatých bohů**. Ačkoliv Nabukadnezar vyjadřuje svůj respekt k Danielovi pohanskou terminologií, dotýká se pravdy: Přítomnost Ducha Svatého má na člověka nepřehlédnutelný účinek; v Danielově případě je to vzhled do Božích neproniknutelných tajemství, dar, který o mnoho později obdržel i apoštol Pavel a církev (1Kor 2:6–16). **Ti žádné tajemství není těžké**. Viz 2:47 a pozn. 2:19.

4:7 **Strom**. Ezechiel 31 také líčí království metaforou vysokého stromu. Podobné obrazy vidíme např. v Ž 1:3; Ž 37:35; Ž 52:10; Ž 92:13–14; Jr 11:16–17; Jr 17:8 nebo Mt 13:32.

4:10 **Svatý**. Nabukadnezar připouští, že viděl svatou nebeskou bytost. Víra v podobné bytosti byla na Starém Blízkém Východě běžná a koreluje s biblickým přesvědčením, že Bůh zasahuje do pozemských záležitostí, mnohdy skrze své služebníky anděly.

4:13 **Lidský rozum ať jej opustí**. Je zřejmé, že se jedná o člověka, nikoliv o strom. Srv. pozn. 4:19.

**Dostane rozum zvířecí**. Nabukadnezar byl postižen mentální poruchou zvanou lykanthropie (z řeckého *lukos* – vlk a *anthropos* – člověk),

při níž se člověk chová jako vlk nebo i jiný zvíře (30; viz též pozn.30. **Sedm období**. Sedm období neurčené délky (srv. vv. 20 a 22). Většina interpretů se shoduje na závěru, že *období* znamená jeden rok. Verš 30 naznačuje, že doba byla delší než den, týden či měsíc.

4:19 **Ten strom jsi, králi, ty**. Pointa vyprávění, podobná Nátanově napomenutí Davida (2Sa 14:7), znamená přímou aplikaci pro Nabukadnezara.

4:22 **Zaženou ... s polní zvěří ... spasat porost**. Daniel opakuje po nebeském poslu (13) popis mentální poruchy, kterou Hospodin postihne nejmocnějšího muže světa. Podobnými symptomy občas trpěl panovník Království Velké Británie a Irska Jiří III. nebo Ota I. Bavorský. Viz pozn. 13.

**Než poznáš**. Záměrem Nabukadnezarova ponížení bylo přimět ho uznat Boží svrchovanost.

4:23 **Své království znovu dostaneš**. Daniel ujišťuje Nabukadnezara, že poté, co uzná Boží svrchovanost, ani izolace dlouhodobou duševní poruchou ho nepřipraví o království.

**Nebes**. První výskyt v Písmu, kdy výraz „nebesa“ (šmaja נְשִׁימָה) je použit jako synonymum pro Boha. Srv. např. Mt 5:3 s Lk 6:20.

## ” Moc korumpuje, a absolutní moc korumpuje absolutně. Lord Acton

spravedlností a svou vinu laskavostí k trpícím. Kéž bys byl dlouho šťastně živ!“<sup>25</sup>To vše se potom králi Nabukadnezarovi stalo.<sup>26</sup>Uběhlo dvanáct měsíců. Když se král jednou procházel po terasách babylonského královského paláce,<sup>27</sup>zvolal: „Veliký Babylon! Svou vlastní mocí a silou jsem ho vybudoval v královské sídlo ke slávě své velebnosti!“<sup>28</sup>Král to ještě ani nedořekl, když z nebe zazněl hlas: „Slovo pro tebe, králi Nabukadnezare: Ztratil jsi království!“<sup>29</sup>Budeš odehnán pryč od lidí, budeš bydlet mezi zvířaty a budeš jíst trávu jako býk. Tak strávíš sedm období, než poznáš, že nad lidským královstvím vládne Nejvyšší, a komu chce, je udílí!“

<sup>30</sup>V tom okamžiku se to slovo o Nabukadnezarovi splnilo. Byl odehnán pryč od lidí, **jedl trávu jako býk** a tělo měl mokré od rosy, až mu narostly vlasy jako orlí peří a nehty jako ptačí pařáty.<sup>31</sup>Já, Nabukadnezar, jsem po té době nakonec pozvedl oči k nebi a rozum se mi vrátil. Tehdy jsem dobrořečil Nejvyššímu a chválil jsem a velebil Věčně živého: Jeho vláda trvá navěky, jeho království nad všemi pokoleními.<sup>32</sup>Všichni, kdo bydlí na zemi, jsou před ním zcela nicotní. Jak se mu zlíbí, zachází s nebeskými zástupy i s těmi, kdo bydlí na zemi. Jeho ruku nemůže nikdo zastavit, nikdo mu neřekne: „Cos to učinil?“<sup>33</sup>Když mi byl navrácen rozum, vrátila se mi také má vznešenost a vzhled příslušný ke královské velebnosti. Tehdy mě našli moji rádcové a velmoži, byl jsem znovu nastolen na královský trůn a dostalo se mi ještě nesmírnější moci než předtím.<sup>34</sup>Já, Nabukadnezar, teď proto chválím, velebím a oslavuji **Krále nebes**. Všechny jeho skutky jsou správné a jeho cesty spravedlivé; on umí pokořit ty, kteří žijí v pýše!

### Píšíci ruka

**5** Král **Belšasar** jednou vystrojil velikou hostinu pro tisíc svých velmožů a v jejich společnosti popíjel víno.<sup>2</sup>Napít tím vínem pak Belšasar poručil, ať přinesou zlaté a stříbrné nádoby, které jeho **otec** Nabukadnezar odnesl z jeruzalémského chrámu: „Král z nich bude pít se svými velmoži, manželkami a konkubínami!“<sup>3</sup>A tak přinesli ty zlaté nádoby odnesené z Božího chrámu v Jeruzalémě a král se svými velmoži, manželkami a konkubínami z nich pil.

<sup>4</sup>Popíjeli víno a oslavovali bohy ze zlata a stříbra, z bronzu a železa, ze dřeva i kamene.<sup>5</sup>Vtom se přímo před svícem objevily prsty lidské ruky a začaly psát na omítku královského paláce. Když král spatřil tu píšíci ruku,<sup>6</sup>zbledl hrůzou. Kolena se mu roztrásla, že se sotva držel na nohou.<sup>7</sup>Vykřikl, ať přivedou **kouzelníky**, mágy a jasnovidce. Potom těm babylonským mudrcům řekl: „Kdokoli ten nápis přečte a vyloží mi ho, bude oblečen purpurem, na krk dostane zlatý řetěz a stane se třetím nejmocnějším v království!“

<sup>8</sup>Všichni královští mudrci tedy předstupovali, ale nedovedli králi ten nápis přečíst ani vyložit.<sup>9</sup>To krále Belšasara vyděsilo ještě víc a byl čím dál bleďší. I jeho velmoži byli zděšení.<sup>10</sup>Když královna matka uslyšela hlasy krále a velmožů, vešla do hodovní síně. „Ať žiješ, králi, navěky!“ řekla. „Neděs se tolik a nebuď bleďý.“<sup>11</sup>Máš ve svém království muže, v němž přebývá duch svatých bohů. Ten za dnů tvého otce prokázal jasnozřivost, důvtip a moudrost, jakou mívají bohové. Král Nabukadnezar, tvůj otec, jej proto ustanovil nejvyšším z věštců,

**4:30 Jedl trávu jako býk.** Vzhledem k tomu, že se Nabukadnezar projevoval rysy charakteristickými pro byložravce, je jeho mentální porucha někdy nazývána *boantropií*. Viz [pozn. 13](#).

**4:34 Krále nebes.** Toto jedinečné slovní spojení shrnuje téma kapitoly: vládu Boha z nebes (srv. [23](#) a [pozn. 23](#)).

**5:1 Belšasar.** Belšasar znamená „*Bel* – ochraňuj krále!“ Nezaměnit se jménem Baltazar, které v Babylóně dostal Daniel (viz [pozn. 1:7](#)). Nabonidus, Nabukadnezarův zeť, byl posledním vládcem Babylónu. Belšasar, nejstarší Nabonidův syn, byl ustanoven spoluvládce společně se svým otcem. Byl mu svěřen Babylón, zatímco Nabonidus trávil mnoho času v Arábii. Události kapitoly 5 se odehrály v roce 539 př.Kr. (42 let po Nabukadnezarově smrti v roce 563 př.Kr., kdy Babylón padl do rukou Peršanů a kdy byl vydán edikt, propouštějící Izraelity z otroctví).

**5:2 Když okusil víno.** Belšasar se dopustil svatokrádežného zločinu i z hlediska pohanství, které posvátné předměty jiných náboženství chová v úctě.

**Nádoby ... z jeruzalémského chrámu.** Viz [pozn. 1:2](#).

**Otec.** Nabukadnezar je nazýván otcem Belšasara zde a ve verších [5:11](#), [5:13](#) a [5:18](#); a ve verši [5:22](#) je Belšasar nazván Nabukadnezarovým synem. Ačkoli víme, že Belšasar byl přímým synem Nabonida (srv. [pozn. 5:1](#)), v antickém světě bylo běžné používat pojmu „otec“

a „syn“ v širším smyslu předka či předchůdce a potomka či následníka. Je pravděpodobné, že Belšasar byl Nabukadnezarovým vnukem přes svou matku Nitocris.

**5:4 Chválili bohy.** Nádoby z Hospodinova chrámu byly znesvěceny nejen profánním použitím, ale také účastí na oslavě babylónských falešných božstev.

**5:7 Kdokoli přečte a vyloží.** Opět je požadavek dvojí: (1) přednést obsah znamení a (2) podat jeho výklad (srv. [2:2](#)).

**Třetím v království.** Další v hierarchii po Nabonidovi a jeho spoluvládci Belšasarovi (viz [pozn. 5:1](#)).

**Kouzelníky.** Viz [pozn. 1:20](#) a [2:2](#) (srv. [2:27](#); [4:7](#)).

**5:8 Nedokázali přečíst ani sdělit výklad.** Viz [2:2–13](#) a [4:6](#); srv. též [Gn 41:8](#).

**5:10 Královna.** Je vysoce nepravděpodobné, že by to byla Belšasarova manželka; ty všechny již byly na banketu přítomny (2–3). Mohla to být vdova po Nabukadnezarovi, ale pravděpodobněji to byla Nitocris, manželka Nabonidova, dcera Nabukadnezara a Belšasarova matka.

**5:11 Duch svatých bohů.** Viz [4:8](#). Nepřekvapuje, že s událostmi Danielova života byla králova matka obeznámena lépe než Belšasar sám. Danielovi mohlo tou dobou (v roce 539 př.Kr.) být přes 80 let. O 66 let dříve (v roce 605 př.Kr.) byl odvezen do Babylóna jako mladík (1:4).

kouzelníků, mágů a jasnovidců. <sup>12</sup>Daniel, jemuž král dal jméno **Baltazar**, totiž prokázal vzácného ducha, rozumnost a důvtip ve vykládání snů, odhalování tajemství a řešení záhad. Nech proto zavolat Daniela – on ti ten nápis vyloží.“

<sup>13</sup>A tak Daniela přivedli před krále. „Ty jsi ten Daniel z židovských vyhnanců, které můj královský otec přivedl z Judska?“ zeptal se ho král. <sup>14</sup>„Slyšel jsem, že je v tobě duch bohů a že jsi prokázal jasnozřivost, důvtip a vzácnou moudrost. <sup>15</sup>Před chvílí ke mně přivedli mudrce a kouzelníky, aby mi přečetli a vyložili tento nápis, ale vůbec to nedokázali. <sup>16</sup>O tobě jsem ale slyšel, že dovedeš vykládat smysl a řešit záhady. Nuže, dokážeš-li ten nápis přečíst a vyložit, budeš oblečen purpurem, na krk dostaneš zlatý řetěz a staneš se třetím nejmocnějším v království.“

<sup>17</sup>Daniel na to králi odpověděl: „Nech si své dary. Odměnit můžeš někoho jiného. Ten nápis ale králi přečtu a jeho smysl vyložím. <sup>18</sup>Slyš, králi! **Nejvyšší Bůh** dal tvému otci Nabukadnezarovi království, velikost, slávu a velebnost. <sup>19</sup>Pro tu velikost, kterou ho obdařil, je s bázní a chvěním ctili lidé všech národů a jazyků. Koho chtěl, zabil, a koho chtěl, ušetřil. Koho chtěl, povýšil, a koho chtěl, ponížil. <sup>20</sup>Když ale zpyšněl v srdci a zatvrdil se v nadutosti, byl ze svého královského trůnu sesazen a o svou slávu připraven. <sup>21</sup>Byl odehnán pryč od lidí a dostal rozum zvířecí. Žil mezi divokými osly, jedl trávu jako býk a tělo měl mokré od rosy, než poznal, že nad lidským královstvím vládne Bůh Nejvyšší, a koho chce, nad ním může postavit. <sup>22</sup>Ale ty, jeho syn Belšasar, ses v srdci nepokořil, **přestože jsi to všechno věděl**. <sup>23</sup>Naopak ses pozvedl **proti Pánu nebes**. Nechal sis přinést nádoby z jeho chrámu a popíjel jsi z nich se svými velmoži, manželkami a konkubínami. Oslavoval jsi bohy ze stříbra, zlata, bronzu, železa, dřeva i kamene, kteří nevidí, neslyší ani nic nevědí – ale Bohu, který má v moci každý tvůj dech a každý tvůj krok, jemu jsi slávu nevzdal! <sup>24</sup>To **proto** poslal onu ruku, která napsala ten nápis. <sup>25</sup>Ten nápis zní takto: **MENE MENE TEKEL UFARSIN**. <sup>26</sup>Smysl těch slov je následující: **Mene** – Bůh tvé kralování ‚sečetl‘ a podtrhl. <sup>27</sup>**Tekel** – byl jsi ‚zvážen‘ na vahách a shledán příliš lehkým. <sup>28</sup>**Peres** – tvé království je ‚rozpolceno‘ a dáno **Médům a Peršanům!**“ <sup>29</sup>**Belšasar** hned na to přikázal, ať Daniela obléknou purpurem, na krk mu dají zlatý řetěz a prohlásí ho třetím nejmocnějším v království. <sup>30</sup>Ještě té noci pak byl babylonský král Belšasar **zabit**.

## Daniel ve lví jámě

Království pak obdržel **Darjaveš** Médský ve věku dvašedesátí let.

# 6

**5:12 Baltazar.** Viz pozn. 1:7.

**5:16 Třetí v království.** Viz pozn. 7.

**5:17 Někomu jinému.** Někteří interpreti jsou toho názoru, že Daniel odmítl pocty a odměny nejen ze skromnosti, že o bohatství a moc nestál, ale i s vědomím toho, že schopnost odpovědět králi má jen díky Boží milosti a nechtěl Bohem svěřenou roli zneužít k osobnímu prospěchu (srv. Gn 14:23). Nicméně jindy podobné dary bez problémů přijal (2:48; 5:29). Možná, že se chtěl vyhnout jakémukoli tlaku upravit poselství nevídané zvěsti; možná, že mu bylo jasné, že stejně není o co stát, když království tuto noc vezme svůj konec.

**5:18 Tvému otci Nabukadnezarovi.** Viz pozn. 2.

**Nejvyšší Bůh.** Viz 2:37 a 4:33.

**5:20–21** Viz 4:31–33.

**5:21 Nad lidským královstvím panuje Bůh nejvyšší.** Toto tvrzení shrnuje teologii celé knihy (Viz Úvod: Záměr a zvláštnosti).

**5:22 Přestože jsi to všechno věděl.** Belšasar doplatil na to, že nepoužíval rozum (Mt 7:24–27). Byl bez výmluvy ještě více, než Nabukadnezar, a proto jeho čas milosti vypršel (viz 1Tm 1:13). !!! **DOPSAT !!!**

**5:23 Proti Pánu nebes.** Viz pozn. 4:34.

**5:24 Proto.** Nápis na zdi byla Boží odpověď na Belšasarovu arogantní pýchu a zpupnost před Bohem, který svou svrchovanost demonstroval o generaci dříve na Nabukadnezarovi (4:31–34).

**5:25 MENE MENE TEKEL UFARSIN.** Dosl. „sečteno, sečteno, závaženo a rozděleno“ nebo „mína [váhová, tedy i měnová jednotka], mína, šekel a půlšekel“.

**UFARSIN.** Aramejsky „a parsin“.

**5:26 Mene.** V původní aramejštině lze tomuto výrazu rozumět jako slovesu nebo jako podstatnému jménu. Daniel jej přečetl jako sloveso „sečteno“ a vyložil jako dny Belšasarovy vlády, které Bůh přivedl ke konci.

**5:27 Tekel.** Rovněž sloveso nebo podstatné jméno. Daniel slovo čte jako sloveso „zváženo“ a interpretuje je ve smyslu Belšasarovy nedostatečnosti před Bohem (srv. pozn. Lk 3:17).

**5:28 Peres.** Daniel intepretuje jako sloveso „rozděleno“ ve významu království, které bude Belšasarovi odebráno a a předání Médům a Peršanům. Pokud hosté na banketu interpretovali tyto tři výrazy jako podstatná jména ve smyslu měnových hodnot (*mene* je ekvivalent 60 babylonských šekelů, *tekel ufarsin* lze chápat jako *šekel a půl*), je pochopitelné, že jim nápis nedával žádný smysl (srv. 8).

**Médům a Peršanům.** Viz Úvod: Záměr a zvláštnosti.

**5:29 Belšasar.** Belšasar, podobně jako jeho otec Nabukadnezar, uctil Daniela. Na rozdíl od Nabukadnezara však neuctil Danielova Boha. Čest, které se Danielovi a jeho přátelům opakovaně dostalo pro jejich věrnost Bohu, zdůrazňuje důvěryhodnost Daniela coby proroka. Nikdy svou víru nezkompromitoval; vždy zůstal věrný Bohu, byť to bylo tváří v tvář smrti. Proto lze spolehnout i na jeho pozdější proroctví (kapitoly 7–12).

**5:30 Zabit.** Texty Starého Blízkého Východu i řečtí historikové Hérodotos a Xenofón zaznamenávají, že Babylóňané byli zaskočeni překvapivým útokem Peršanů, zatímco se veselili a tančili.

**6:1 Darjaveš Médský.** Některé školy tvrdí, že tento a další (6:2, 6:7, 6:10, 6:26, 6:29; 9:1; 11:1) odkazy na Darjaveše Médského v knize Daniel jsou historické omyly. Viz pozn. 6:2.

<sup>2</sup>Darjaveš se rozhodl ustanovit po celém královském území sto dvacet satrapů <sup>3</sup>a nad nimi tři vezíry, z nichž jedním byl Daniel. Satrapové se zodpovídali vezírům, aby tím nebyl obtěžován král. <sup>4</sup>Daniel pak mezi vezíry a satrapy natolik vynikal svým **vzácným duchem**, že mu král zamýšlel svěřit celé království. <sup>5</sup>Vezíři a satrapové se proto snažili najít na Danielově vládní službě **nějakou chybu**. Nemohli ale žádnou chybu ani nedbalost najít, protože byl spolehlivý a žádného pochybení ani nedbalosti se nedopustil. <sup>6</sup>Nakonec si ti muži řekli: „Na toho Daniela nikdy nic nenajdeme, leda by se to týkalo jeho náboženství.“

**6:2 Darjaveš.** Viz pozn. 6:1. I když je pravda, že Darjaveš Médský není zmíněn v dochovaných historických zdrojích mimo Bibli a že mezi Belšasarem/Nabonidem (viz pozn. 5:1) a nástupem Kýra Perského není žádný časový interval, neznamená to nutně, že kniha Daniel chybí. Někteří jsou toho názoru, že „Darjaveš Médský“ je trůnní jméno Kýra, zakladatele Perského impéria (viz pozn. 28). Je však také možné, že nositelem tohoto označení byl Gubaru, generál, který přeběhl od Nabukadnezara ke Kýrovi, vedl perské dobytí Babylóna a kterého Kýr učinil vládcem nad územím, které Persie zabrala Babylónu. Srv. čl. [Kdo je Darjaveš Médský?](#) na str. 12.

**6:4 Vzácným duchem.** Viz 1:17; 4:6 a 5:12.

**6:5 Někakou chybu.** Vypadá to, že vysokí úředníci nebyli poctiví, a proto měli strach z Danielova povýšení (v. 4); bylo jim jasné, že Daniel jejich podvody odhalí a nebude tolerovat, ale nahlásí je králi. Nebyla to jen závist, co je motivovalo k zinscenovanému procesu; potřebovali se ho zbavit, aby sami přežili.

**6:6** Danielovi protivníci potvrzují nejen jeho morální integritu, ale také viditelnou a všeobecně známou zbožnost a odevzdanost Bohu Izraele. Tím je znovu připomenuto téma knihy – Danielova svatost a důvěryhodnost.

#### Kdo byl Darjaveš Médský?

Poprvé je zmíněn v 6:1. Někteří (hlavně kritičtí, tj. liberální) teologové, zastánci pozdního (tzv. „makabejského“) datování vzniku knihy Daniel (podle nich kolem roku 165 př.Kr.), tvrdí, že (1) Darjaveš Médský nikdy neexistoval, protože

„Ani v literatuře a umění nebude nikdo, kdo si zakládá na originalitě, nikdy originální: zatímco když se jenom snažíte říkat pravdu (a nezáleží vám na tom, kolikrát už byla řečena), stanete se v devíti případech z deseti originálními, ani si toho nevšimnete.“

C. S. Lewis

v jiných starověkých dokumentech není zmíněn; (2) jméno Darjaveš použil neznámý makabejský autor, špatně obeznámený s perskou historií, a zaměnil ho s legendárním Darjavešem I. (255–484) Perským (nikoliv Médským); (3) autor se chybně domníval, že Babylón dobyla Médea, nikoliv Persie, a že pod vedením tohoto legendárního „Darjaveše“ Médové vládli světovému impériu několik let, než padlo do rukou Peršanům.

Díky tomu mohou advokáti makabejského (pozdního) data tvrdit, že čtyři království z Nabukadnezarova snu (Da 2) jsou (1) babylónské; (2) médské; (3) perské a (4) řecké, což jim poskytuje výhodu omezení horizontu Danielových proroctví ne dále než do roku 165 př.Kr. (Pokud by kniha vznikla až v této době, všechna údajná „proroctví“ by se dala vysvětlit zpětným pohledem na historické události *poté*, co nastaly. Problém s tradiční identifikací čtvrtého království coby Říma pro liberály spočívá v tom, že takový pohled

předpokládá skutečné pravé prediktivní proroctví, což racionalistický vyšší kriticismus zásadně nepřipouští.) Udržitelnost hypotézy makabejského data proto závisí na výše uvedeném vysvětlení „Darjaveše Médského“ (protože podle tohoto vysvětlení existuje médské království před perským). Proto je tato postava velmi důležitá; její identifikace má závažné teologické důsledky.

Peršan Darjaveš I., syn Hystapesův, však nemůže být ztotožněn s Darjavešem Médským hned z několika důvodů:

1. Darjaveš I. byl rodem Peršan, bratranec krále Kýra; nebyl to v žádném případě Méd.
2. Darjaveš I. byl mladík kolem dvaceti let, když zavraždil podvodníka Gaumatu (který se vydával za Kýrova syna Smerdise) v roce 522 př.Kr. Nemohlo mu být 62 (6:1).
3. Darjaveš I. nebyl králem Babylóna před Kýrem, jak tvrdí liberální teorie. Samostatným vládcem se stal až sedm let po Kýrově smrti (srv. [Ezd 4:5](#)).
4. Taková zmatenost ohledně národnosti a časové posloupnosti Darjaveše a Kýra byla v helenistickém světě druhého století př.Kr. absolutně nemyslitelná. Studenti museli číst Xenofóna, Hérodota a další řecké historiky pátého a čtvrtého století př.Kr. Od Xenofóna a Hérodota máme informace o Kýrovi a Darjavešovi. Jakýkoliv řecky píšící autor, který by umístil Darjaveše před Kýra, by ukončil svou spisovatelskou kariéru výsměchem veřejnosti; nikdo by ho už nikdy nebral vážně.

Darjaveš Perský ([Ezd 4:5](#)) a Darjaveš Médský ([Da 6:1](#)) tedy nemají spolu nic do činění; zmatek je pouze na straně zastánců teorie pozdního data, nikoliv na straně autora knihy Daniel.

<sup>7</sup>A tak se ti vezíři a satrapové nahrnuli ke králi a zvolali: „Ať žiješ, králi Darjaveši, navěky! <sup>8</sup>**Všichni** královští vezíři, hejtmani, satrapové, rádcí a místodržící se usnesli, že by se mělo vydat královské nařízení potvrzující tento výnos: Každý, **kdo by** se v příštích třiceti dnech modlil k jakémukoli bohu nebo člověku kromě tebe, králi, bude hozen do lví jámy. <sup>9</sup>Nuže, králi, potvrď ten edikt svým podpisem, aby podle **nepomíjivého zákona** Médů a Peršanů nemohl být změněn.“ <sup>10</sup>A tak král Darjaveš ten edikt podepsal. <sup>11</sup>**Když se Daniel dozvěděl**, že byl vydán takový předpis, šel domů, kde měl v horní místnosti okna otevřená **směrem k Jeruzalému**. **Třikrát denně** tam **poklekal**, aby se modlil ke svému Bohu a vzdával mu chválu tak **jako předtím**.

**6:8 Všichni.** Falešná implikace, že Daniel s návrhem souhlasil. Tito úředníci se vůči Dareiovi chovali jako pokrytci; manipulovali s ním, aby dosáhli svých cílů.

**Kdo by se ... modlil k jakémukoli bohu ... kromě tebe.** Návrh Dareiovi mohl připadat spíše politický než náboženský; jeho zřejmý záměr je upevnit vladařovu autoritu nad nedávno dobytými územími.

**6:9 Nepomíjivého zákona.** Perský legislativní systém je první v historii, který vladařovu absolutní moc nějakým způsobem omezuje; v tomto případě nezvratnosti. Panovník si musel pečlivě rozmyslet, jaký zákon vydá, aby se nemohl obrátit proti němu, protože nebylo možné ho vzít zpátky. Později král dopltil na svou důvěru svým podřízeným (15).

Viz též Est 1:19; Est 8:8 a pozn. Est 7:7.

**6:11 Když se Daniel dozvěděl.** Daniel ani na okamžik nezaváhal a nedal se zvíkat ve své věrnosti Bohu, přestože věděl, že ho to může stát život (srv. pozn. 5:29).

**Směrem k Jeruzalému.** Viz 1Kr 8:44, 1Kr 8:48; srv. Ž 5:8 a Ž 138:2. **Třikrát denně.** Viz Ž 55:18.

**Poklekal.** Modlitba vestoje byla běžná (1Pa 23:30; Neh 9:1). Modlitba vkleče vyjadřuje poníženost, vhodnou zejména za okolností mimořádné vážnosti (1Kr 8:54; Ezd 9:5; viz též Ž 95:6; Lk 22:41; Sk 7:60; Sk 9:40).

**Jako předtím.** Danielova zbožnost byla veřejně známá; proto se ne-

Nicméně je pravda, že archeologie dosud neobjevila žádnou zmínku o „Darjavešovi Médském“ z doby, kdy žil, mimo Bibli. (Až do devatenáctého století totéž platilo o Belšasarovi, místokráli, zastupujícím svého otce Nabonida. Kritičtí teologové, zastávající makabejské datování, tvrdili, že Belšasar je další fiktivní postava v Danielovi, dokud nebyly objeveny babylónské tabulky z jeho doby, potvrzující, že Belšasar sloužil jako mladší král v posledních letech vlády svého otce Nabonida. Srv. pozn. 5:1).

Přesto Darjaveše Médského dokážeme identifikovat. V knize Daniel je několik náznaků, že Darjaveš nebyl svrchovaným králem, ale že byl dočasně dosazen na trůn nějakou vyšší autoritou. Ve verši 9:1 čteme, že „byl učiněn králem“. Je zde použit pasivní kořen *hofal* u slovesného tvaru „homlak“ (הִמְלַךְ) namísto běžného „malak“ (מָלַךְ „stal se králem“), používaného v kontextu získání trůnu dobytím nebo dědictvím (např. 1Sa 13:1). Podobně ve verši 5:31 čteme, že Darjaveš „obdržel království“ („qabbel“ קָבַל), jako kdyby mu bylo svěřeno vyšší autoritou.

Samotné jméno Darjaveš (staropersky *Da-ri-ya-(h)u-(ú)-iš* 𐎠𐎼𐎷𐎡𐎴𐎠𐎹𐎺𐎠𐎡𐎹, hebr. דַּרְיָוֶשׁ) je zřejmě příbuzné s *dara*, které se v avestánštině (mrtvý severovýchodní staroiránský jazyk) objevuje jako výraz pro „krále“. Podobně jako označení *augustus* mezi Římany, mohlo být i přízvisko *dārayawuš* („královský“) zvláštním čestným titulem, který mohl sloužit i jako vlastní jméno, podobně jako české příjmení „Král“.

Zdá se tedy, že záhy po porážce Babylóna médoperskými vojsky si Kýrovu osobní přítomnost vynutila jiná fronta jeho rozpínajícího se impéria. Jevilo se mu tedy jako účelné svěřit království Gubarovi-Darjavešovi i s titulem Král Babylóna,

aby panoval přibližně rok, než se Kýros osobně vrátí ke své korunovační slavnosti v Mardukově chrámu. Po tomto roce vlády v roli místokrále zůstal Darjaveš správcem Babylóna, ale koruna byla odevzdána jeho nadřízenému vládci Kýrovi (který ji později předal svému nejstaršímu synovi Kambýsésovi, srv. pozn. 11:2, při korunovaci králem Babylóna).

Tento scénář podporuje text knihy tím, že Daniel nikde neuvádí žádný pozdější rok Darjavešovy vlády než „první“ (9:1), což indikuje její velmi krátké trvání. I kdyby to mělo znamenat, že jeden rok patřila vláda Médům (víme, že tomu tak nebylo; patřila Peršanů Kýrovi), jednoletá říše by sotva mohla uhájit svou legitimní pozici coby království číslo dvě v řadě impérií výrazně trvanlivějších: babylónské vydrželo 73 let, perské 208 let, řecké by v roce 165 př.Kr. mělo za sebou 167 své existence.

Kromě toho slovní hříčka Danielovy interpretace nápisu na zdi v 5:28, která spojuje dva významy stejného kořene P–R–S (פָּרַס): *p<sup>e</sup>risat* (פָּרְסָתָא „rozděleno“) a *pārās* (לְמַדְי וּפָרַס „dáno Médům a Peršanům“), zároveň ujišťuje, že autor knihy psal v přesvědčení, že království číslo jedna (babylónské) přechází pod nadvládu Peršanů již spojených s Médy a tím se stává královstvím číslo dvě. Kniha Daniel neponechává žádný prostor pro kritickou spekulaci o dřívějším médském království, které údajně mohl mít autor knihy na mysli.

Čtvrté království je pak Řím, jediné, které dokázalo pokořit Řecko (2:40), a během jehož existence vzniklo Božím zásahem království věčné, je muž nebude konce (2:44) – církev. (Srv. graf Danielovy vize na str. 5).

## Život křesťana je život na území okupovaném nepřáteli. C.S.Lewis

<sup>12</sup>Vtom se ale dovnitř nahrnuli ti muži a přistihli Daniela, jak se modlí k Bohu a prosí ho o pomoc. <sup>13</sup>Šli tedy za králem a připomněli mu onen královský edikt: „Nepodepsal jsi snad výnos, že každý, kdo by se v příštích třiceti dnech modlil k jakémukoli bohu nebo člověku kromě tebe, králi, bude hozen do lví jámy?“ „To slovo platí,“ přisvědčil král, „podle nepomíjivého zákona Médů a Peršanů.“ <sup>14</sup>Na to králi řekli: „Daniel, ten židovský vyhnanec, si z tebe, králi, ani z ediktu, který jsi podepsal, nic nedělá. Třikrát denně se modlí ty své modlitby!“ <sup>15</sup>Když to král uslyšel, velice se zarmoutil. Rozhodně chtěl Daniela zachránit, a usiloval o jeho záchranu až do západu slunce. <sup>16</sup>Tehdy se ale ke králi znovu nahrnuli ti muži a naléhali na něj: „Pamatuj, králi, že podle zákona Médů a Peršanů nemůže být žádný královský edikt ani rozkaz změněn!“ <sup>17</sup>Nakonec tedy král vydal rozkaz, ať Daniela přivedou a hodí ho do lví jámy. Král tehdy Danielovi řekl: „Kěž tě tvůj Bůh, jemuž věrně sloužíš, zachráni!“ <sup>18</sup>Když pak přinesli kamennou desku a přikryli s ní ústí té jámy, král ji zapečetil svým prstenem i prsteny svých velmožů, aby se na Danielově osudu už nedalo nic změnit. <sup>19</sup>Potom se král odebral do paláce. Odmítl jídlo i obvyklé radovánky a celou noc nespal.

<sup>20</sup>Ráno hned za úsvitu král vstal a spěchal ke lví jámě. <sup>21</sup>Jakmile se k ní přiblížil, zavolal sevřeným hlasem na Daniela: „Danieli, služebníku živého Boha! Dokázal tě tvůj Bůh, jemuž věrně sloužíš, zachránit před lvy?“ <sup>22</sup>„Ať žiješ, králi, navěky!“ odpověděl mu Daniel. <sup>23</sup>„Můj Bůh poslal svého anděla, aby těm lvům zavřel tlamy. Vůbec mi neublížili, neboť jsem byl před Bohem shledán nevinným. A ani tobě, králi, jsem neprovedl nic zlého.“ <sup>24</sup>Král se velice zaradoval a hned přikázal, ať Daniela vytáhnou z jámy. Když ho z té jámy vytáhli, nenašli na něm ani škrábnutí, protože věřil ve svého Boha. <sup>25</sup>Na králův rozkaz pak přivedli ty muže, kteří Daniela napadli, a hodili je do lví jámy i s jejich ženami a dětmi. Ještě než dopadli na dno, lvi se na ně vrhli a roztrhali je na kusy. <sup>26</sup>Král Darjaveš pak napsal lidem všech národů a jazyků:

Hojný pokoj vám! <sup>27</sup>Tímto nařizuji, aby všude, kam sahá má královská moc, lidé s bázní a chvěním ctili Danielova Boha. Neboť on je Bůh živý, on trvá navěky. Jeho království se nezhroutí a jeho vláda nikdy neskončí. <sup>28</sup>On umí vysvobodit a zachránit, on koná divy a zázraky jak na nebi, tak i na zemi. On Daniela zachránil ze spárů lvích!

<sup>29</sup>A tak se Danielovi za vlády Darjaveše a Kýra Perského dobře dařilo.

přátelům hodila jako vítaná záminka intriky proti němu (6).

**6:14 Židovský vyhnanec.** Identifikace Daniela etnickým původem prozrazuje antisemitské předsudky úředníků. Všeobecná známost etnické identity ukazuje, že Daniel nezkompromitoval své dědictví ve prospěch prosperity v cizí zemi. To byla důležitá lekce pro původní čtenáře.

**6:15 Zarmoutil.** Darjavešovi okamžitě došlo, že se stal obětí manipulativní intriky svých úředníků, ale byl bezmocný s tím něco udělat, protože zákon médský a perský je nezrušitelný (viz pozn. 6:9).

**6:17 Tvůj Bůh.** Darjaveš byl nucen proto své vůli vynést rozsudek, k němuž byl zmanipulován. Jedinou nadějí na Danielovu záchranu vidí v Bohu, jehož Daniel uctívá, o jehož všemohoucnosti neměl pochyb.

**6:18 Zapečetil.** Mezi Asyřany, Babylóňany i Peršany byly běžné pečetní prsteny a válcové pečetě pro použití s hlínou nebo voskem. Rozlomit králem označenou pečeť znamenalo porušení zákona.

**6:20 Nespal, postil se.** Darjaveš byl na vrcholu zoufalství. Mohl v tom sehrát roli respekt vůči Danielovu Bohu, nejen obava, že přijde o neschopnějšího úředníka (3).

**6:23 Anděla.** Dost možná „anděl Hospodinův“ (viz pozn. 3:28).

**6:24 Vytáhnou.** Vytažením z jámy Darjaveš neporušil zákon; ten byl naplněn o den dříve, když tam Daniela uvrhli.

**6:25 Rozkaz.** Historik Josephus Flavius líčí tuto epizodu o jeden

detail podrobněji. Podle něho úředníci, když viděli, že jim nevyšel cíl sprovodit Daniela ze světa, protestovali stížností, že lvi musel někdo předem nakrmit. Král dal tedy lvy před jejich zraky nakrmit masem a teprve pak je tam rozkázal naházet. Pro didaktický záměr autora knihy Daniel nebyla tato okolnost důležitá a nestála mu za zmínku; podstatné pro něho bylo zachycení principu, že proti Bohu Izraele (jehož v této generaci reprezentuje Daniel) nelze bojovat. Srv. Př 26:27; Ex 14:25–28; Ezd 6:6–12; Est 7:9 apod.

**6:27 Nařizuji.** Darjaveš dekret neimplikuje automaticky, že Darjaveš konvertoval od svého pohanského polyteismu k víře v Danielova Boha, o nic více, než Kýrova proklamace, že Bůh mu dal pokyn poslat Židy domů (Ezd 1:3–4, Iz 44:28, Iz 45:4). Danielova věrnost navzdory ohrožení života přinesla Bohu slávu po celém Darjavešově království, tedy po celém známém světě.

**6:29 Za vlády.** Lze též číst jako *Dareia, to jest za kralování Kýra* Verši je možno rozumět dvěma způsoby: (1) Daniel prosperoval pod vládou Gubaru (viz pozn. 2) stejně jako pod vládou Kýra; anebo (2) Daniel prosperoval pod vládou Darjaveše, čili pod vládou Kýra. Ve druhém případě jsou Darjaveš Médský a Kýros Perský dvě jména jednoho a téhož panovníka (viz pozn. 2).

**Dobře.** Opakovaný výskyt jednoho z hlavních témat první poloviny knihy (srv. pozn. 1:1–6:28 a 3:30).

## Čtyři zvířata a Syn člověka

V prvním roce babylonského krále Belšasara měl Daniel ve snu vidění. To, co v mysli spatřil na lůžku, pak sepsal. Zde začíná záznam onoho snu: <sup>2</sup>Já Daniel jsem v noci měl toto vidění: Hle, spatřil jsem, jak nad velkým mořem bouří čtyři nebeské větry. <sup>3</sup>Vtom se z moře vynořily čtyři obrovské šelmy, každá jiná. <sup>4</sup>První vypadala jako lev, ale měla orlí křídla. Potom jsem viděl, jak jí ta křídla byla vylomena; byla zvednuta ze země, takže stála na nohách jako člověk, a dostala lidské srdce. <sup>5</sup>A hle, vtom se objevila druhá šelma, podobná medvědu. Na jedné straně byla vztyčená, v zubech držela tři žebra a bylo jí řečeno: „Vstaň, sežer mnoho těl!“ <sup>6</sup>Díval jsem se dál a hle, objevila se další šelma, podobná pardálu, ale na zádech měla čtyři ptačí křídla. Měla čtyři hlavy a byla jí dána moc. <sup>7</sup>Potom to noční vidění pokračovalo a hle, spatřil jsem čtvrtou šelmu. Byla děsivá a hrozná a měla strašnou sílu. Svými obrovskými železnými zuby hltala a drtila a zbytek rozdupávala nohama. Lišila se od všech šelem, které jí předcházely, a měla deset rohů. <sup>8</sup>Když jsem ty rohy pozoroval, hle, začal mezi nimi růst jiný, malý roh a tři z těch dřívějších rohů byly vyvráceny, aby mu udělaly místo. Na tom rohu jsem spatřil jakoby lidské oči a ústa, jež vedla pyšné řeči. <sup>9</sup>Díval jsem se dál a uviděl toto:

Byly rozestaveny trůny a Odvěky se posadil. Roucho měl bílé jako sníh, vlasy na hlavě jak vlnu beránčí. Jeho trůn – žhnoucí plameny a jeho kola – oheň hořící! <sup>10</sup>Proud ohnivé řeky od něj vychází, miliony jsou jeho sloužících a miliardy před ním stojících. Soudní dvůr se posadil a byly otevřeny knihy.

<sup>11</sup>Díval jsem se dál, neboť jsem slyšel, jaké pyšné řeči vedl onen malý roh. Vtom jsem uviděl, jak ta šelma byla zabita a její tělo vydáno zkáze v plamenech. <sup>12</sup>Ostatní šelmy směly ještě určitou dobu zůstat naživu, byly však zbaveny své moci. <sup>13</sup>Potom to noční vidění pokračovalo:

**7:1–12:13 Danielovy vize.** V těchto kapitolách Daniel opouští historické vyprávění a zaznamenává své vize. Tyto vize navazují na předchozích šest kapitol dvěma hlavními tématy: 1) Hospodin, Bůh Izraele, je svrchovaný Pán nade všemi národy a 2) Daniel, nekompromisní Boží prorok, je spolehlivě důvěryhodný. Tyto kapitoly připravují exulanty na dlouhé čekání na plné znovuoživení Izraele, jakož i na zkoušky a utrpení pod nadvládou cizích mocností. Jsou také Božím lidu povzbuzením, aby se nevzdával naděje, že Boží království jednou přijde učinit všemu trápení konec. Daniel se dotýká čtyř hlavních témat: 1) čtyři šelmy (7:1–28), 2) beran a kozel (8:1–27), 3) „sedmdesát týdnů“ (9:1–27) a 4) budoucnost Božího lidu (10:1–12:13).

**7:1–28 Vize čtyř šelem.** Danielův sen o čtyřech šelmách zachycuje historii střídání cizích království, které Izrael utiskovaly, až do doby, kdy jejich pozemská vláda byla dána „ve prospěch svatých Nejvyššího“ (9:1–27). Není zřejmé, zda je míněno nějaké konkrétní moře (snad Středozemní?). Nicméně lze mít za to, že moře symbolizuje chaotický neklid, charakteristický pro hříšné národy, okupující Izrael. Viz interpretaci ve 17 a v Iz 17:12–13 a Iz 57:20.

**Čtyři obrovské šelmy.** Čtyři šelmy reprezentují čtyři království (17 a 23). Spojitost s Nabukadnezarovou vizí sochy v kapitole 2 je zřejmá. Pro jejich identifikaci viz náčrt *Danielovy vize* na str. 5.

**7:4 Lev ... orlí křídla.** Lev s orlími křídly symbolizuje Babylón (srv. Jr 50:44, Ez 17:3). Okřídlení lvi byli běžné babylónské artefakty, často umístované u vchodů významných veřejných budov.

**Vylomena ... lidské srdce.** Snad odkaz na Nabukadnezarovu proměnu a navrácení do lidské společnosti po sedmiletém ponižení nepřítelů (4:31–34).

**7:5 Medvědu ... na jedné straně ... vztyčená ... tři žebra.** Médo-perské království je symbolizováno šelmou s nenasytnou žravostí. Vztyčená strana může reprezentovat nadřazenou pozici Persie. Tři žebra pravděpodobně znamenají vítězství Persie nad Lydií (546 př.Kr.), Babylónem (539 př.Kr.) a Egyptem (525 př.Kr.). Viz poznámku 8:3.

**7:6 Pardálu ... čtyři ptačí křídla ... čtyři hlavy.** Řecko je symbolizováno pardálem, proslulým svou rychlostí. Alexandr Veliký (356–323 př.Kr.) dobyl Persii velmi rapidně. Střetl se s Peršany ve třech velkých bitvách: 1) bitvou u řeky Gránikos (334 př.Kr.) získal vstup do Malé Asie; 2) bitva u Issu (333 př.Kr.) mu umožnila okupovat Sýrii, Kenaán a Egypt; 3) v bitvě u Gaugamél porazil perskou armádu definitivně

a otevřel si cestu do Indie. Viz též 8:5–8. Krátce po jeho předčasném smrti (ve věku 32 let, zřejmě na malárii, kterou se nakazil v Egyptě) se říše, kterou vytvořil, rozpadla na čtyři části. Protože nezanechal dědice, kterému by připadla, rozebrali si ji jeho generálové: v Makedonii vládl Kassandros, v Thrákii a Malé Asii Lýsimachos, v Sýrii Seleukos a v Egyptě Ptolemaios, nikoli však v míru a pokoji, nýbrž v řevnivosti a touze vládnout všemu jako Alexandr.

**7:7 Čtvrtou šelmu.** Historie nás učí, že toto neidentifikované zvíře je Řím — impérium, které postupně asimilovalo různé části rozděleného řeckého království. **deset rohů** Znamenají deset římských králů (viz v. 24). Není zřejmé, zda následují po sobě nebo vládnou současně. Pro spekulativní domněnku, že mají znamenat druhou fázi čtvrtého království, „oživenou říši římskou“ posledních dnů, však jednoznačně přesvědčivý textový důkaz neexistuje.

**7:8 Jiný, malý roh.** Deset rohů časově předchází „malému,“ který vyvrátí tři z nich. Je to další fáze čtvrtého království. Mnozí mají za to, že malý roh symbolizuje vzestup Antikrista 2Te 2:3–4. Pokud je tomu tak, pak je toto první zmínka o Antikristu v Písmu.

**Akoby lidské oči.** oči podobné očím lidským ... a ústa Metafora naznačuje, že roh reprezentuje spíše člověka než království.

**7:9 Trůn ... kola.** Vyobrazení Božího trůnu koreluje s vizí proroka Ezechiele (Ez 1:15–28). Nebeský trůn je zobrazen s koly (podobně jako v památkách jiných národů z oné doby) — jako královský válečný vůz. Podobný motiv se skrývá za ohnivým sloupem, který vedl Izrael během Exodu (Ex 13:21–22).

**Odvěky.** Jediný výskyt v Bibli je v této kapitole (srv. 13, 22). Podobný výraz se objevuje v ugaritských textech k označení velkého Boha *El*. Zde je použit jako označení pro Boha, který zasedl k soudu, a implikuje, že je věčný a panuje od pradávna.

**Roucho ... vlasy.** Ačkoliv se Bůh Danielovi zjevil v neskutečné slávě, přesto to bylo v podobě rozpoznatelné jako lidská.

**7:10 Knihy.** Viz 12:1 (viz též Ex 32:32; Ž 149:9; Iz 4:3; Iz 65:6; Mal 3:16; Lk 10:20; Zj 5:1–5; Zj 6:12–16 a Zj 20:12).

**7:11–12** Určitá lhůta je ponechána předchozím královstvím, jejichž obyvatelé i se svými zvyklostmi byli absorbováni následujícími říšemi. V kontrastu s tím je vyjádřen důraz na totální zkázu čtvrtého království. Srv. pozn. 3

7

Hle, přichází s nebeskými oblaky synu člověka podobný. Před Odvěkého předstoupil, před jeho tvář ho přivedli. <sup>14</sup>Byla mu dána vláda, sláva i království, aby jej ctili všichni lidé, národy i jazyky. Jeho vláda je věčná – nikdy neskončí, jeho království se nezhroutí!

<sup>15</sup>To, co jsem já Daniel v myslí viděl, mě velmi rozrušilo. <sup>16</sup>Přistoupil jsem tedy k jednomu z těch, kdo tam stáli, a ptal se jej, co to všechno znamená. On mi to tedy pověděl a vyložil: <sup>17</sup>„Ty čtyři obrovské šelmy jsou čtyři králové, kteří povstanou ze země. <sup>18</sup>Království ale obdrží svatí Nejvyššího a budou jím vládnout na věky a věky věků.“ <sup>19</sup>Potom jsem chtěl vědět, co znamená ta čtvrtá šelma, která se lišila od všech ostatních: Byla strašná a děsivá, se železnými zuby a bronzovými drápy, hltala a drtila a zbytek rozdupávala nohama. <sup>20</sup>Také jsem chtěl vědět, co znamená těch deset rohů na její hlavě a proč vyrostl další roh a tři vypadly, aby mu udělaly místo, a proč ten roh měl oči a ústa, jež vedla pyšné řeči, a proč vypadal mohutněji než ostatní. <sup>21</sup>Díval jsem se tedy dál a viděl jsem, jak ten roh vede válku proti svatým a přemáhá je. <sup>22</sup>Vtom ale přišel ten Odvěký a rozhodl ve prospěch svatých Nejvyššího. Tehdy nastal čas, aby se svatí ujali království. <sup>23</sup>Ten, který tam stál, mi tedy odpověděl:

„Ta čtvrtá šelma je čtvrté království na zemi, jež bude odlišné ode všech ostatních: Pohltní celou zemi, podupe ji a rozdrtí. <sup>24</sup>Těch deset rohů je deset králů, kteří povstanou z toho království. Po nich povstane jiný král, odlišný od těch předešlých, a ty tři krále sesadí. <sup>25</sup>Povede řeči proti Nejvyššímu, jeho svatým bude činit příkoří a pokusí se změnit i časy a předpisy. Svatí budou vydáni do jeho rukou na čas a časy a půl času. <sup>26</sup>Potom však zasedne soud a odejme mu jeho moc, aby byl zahuben a zničen navěky. <sup>27</sup>Království, moc i sláva všech království pod nebem pak bude odevzdána svatému lidu, který náleží Nejvyššímu. Jeho království potrvá věčně a budou jej ctít a poslouchat všechny mocnosti.“

<sup>28</sup>Tím ta řeč skončila. Z toho, co mi přicházelo na mysl, jsem já Daniel zbledl hrůzou. To slovo jsem si ale uchoval v srdci.

## Vidění o beranu a kozlu

# 8

**Ve třetím roce vlády krále Belšasara** jsem já Daniel měl další vidění, jež následovalo po onom předchozím. <sup>2</sup>V tomto vidění jsem se viděl v královském sídelním městě Súsách v provincii Elam; stál jsem v tom vidění

**7:13 S nebeskými oblaky.** Jinde ve SZ je to jedině Hospodin, o němž je řečeno, že se objevuje na oblacích (Ž 104:3; Iz 19:1). Podobný Synu člověka pochází z nebes, sestupuje z Božího rozhodnutí; je totožný se skálou, vytrženou z hory, avšak nikoliv lidskou rukou (2:45; viz pozn. 14).

**Synu člověka.** Tento termín může znamenat jednoduše „člověk“. Hebrejský ekvivalent (*ben-adam* בן־אדם) tohoto aramejského výrazu (*šmajabar* שַׁמְיָאֲבָר) je v Da 8:17 použit pro Daniela, stejně jako pro jeho současníka Ezechiela v Ez 2:1, 3 a 6. Daniel je jedním z prvních (ne-li vůbec první), kdo používá toto spojení. Pozdější židovská mezizákonní apokalyptická literatura navazuje na tuto pasáž a vykresluje „syna člověka“ jako nadpřirozenou bytost, přinášející nebeskou moc na Zem. Daniel viděl podobného Synu člověka, tedy někoho srovnatelného s člověkem, a přesto výrazně odlišného (14). V evangeliích je výraz „Syn člověka“ používán ve vztahu ke Kristu (69 výskytů v synoptických evangeliích a 12 v Janově). Ježíš sám sebe nejčastěji označoval právě tímto titulem.

**7:14 Byla mu dána vláda.** Bůh mu svěří „místodržitelství“ nade všemi národy. Tím je naplněna role skály, vytržené z hory (2:44–45).

**Všichni lidé.** „Syn člověka“, kterého Daniel viděl, je veliký syn Davidův, Mesiáš. Izaiáš také líčí jeho království jako nikdy nekončící (Iz 9:7). Ježíš toto mesiánské spojení potvrzuje narážkou na právě tuto pasáž. Z toho důvodu byl náboženskými vůdci své doby nařčen z rouhání (Mt 26:64–65; Mk 14:62–64). Kdo slouží jemu, slouží Bohu.

**7:15 Rozrušilo.** Daniel byl zděšen tím, co viděl (28), přesto se dožaduje vysvětlení nesrozumitelných jevů (16, 19). Je to od něho projev odvahy: touhy znát pravdu navzdory tušení, že odhalená záhada bude ještě děsivější (21). Milovat pravdu, ať je jakákoliv; hledat ji, ať je kdekoli, je známka vysokého stupně zralosti. Zavírat před ní oči jen proto, že je nepřijemná, je dětinské, nedospělé, a v důsledku vede k paralyzující neschopnosti se na těžké časy připravit.

**7:18 Svatí.** Viz 21–22, 25 a 27. Nebudou to andělé, nýbrž věrní věřící, komu bude svěřeno království (srv. 1Kor 6:1–11; 2Tm 2:12; Zj 22:5).

**Nejvyššího.** Mezi „Synem člověka“ coby Králem (13–14) a „svatými Nejvyššího“ coby těmi, kdo budou mít podíl na jeho království, je úzká spojitost (22, 27).

**Na věky.** Viz 6:27; 7:14 a jeho pozn..

**7:21 Vede válku proti svatým a přemáhá je.** Než se Boží věrní ujmou věčné vlády nad světem (18, 27 Mt 5:5), budou vystaveni pronásledování, které prověří jejich víru (Zj 13:7–10; Zj 14:12).

**7:22 Odvěký.** Přestože malý roh (8) bude mít nějaký čas k rouhání (25) a pronásledování svatých (21), nakonec podlehe Božímu soudu (Za 14:1–4; Zj 19:2).

**Království.** Boží zásahy do historie směřují k tomu, co NZ nazývá „královstvím Božím“ (viz čl. **Království Boží Mt 4**).

**7:25 Čas a časy a půl času.** Slovo pro „čas“ (*idan* יָדָן) je stejné jako v 4:13 a 4:20, kde může znamenat jeden rok (viz pozn. 4:13 a Zj 12:14). Nejjistější zřejmě bude považovat toto časové určení za dobu, kterou Boží intervence zkrátí ve prospěch svého lidu (Mt 24:22).

**7:26 Soud.** Nebeský soud (viz 10). Nebesa jsou stvořené místo, Boží soudní síň, nikoliv Boží „bydliště“ (1Kr 8:27).

**7:27 Svatému lidu.** Viz pozn. 18.

**7:28 Zbledl hrůzou.** Myšlenky o Izraeli, který nepřestal hřešit ani v zajetí a vykoledoval si tak sedminásobný trest pod vládou cizích království (srv. pozn. 9:11), Daniela deptaly (8:27), přestože věděl, že ultimátní závěr dějin vyústí ve vítěznou vládu Božích věrných (srv. pozn. 18).

**V srdci.** Daniel zmiňuje tento detail, aby zdůraznil, že si nelibuje v takové představě apokalyptických vizí. Ani s autoritou nad pohany u Babylonského i Perského královského dvora nemohl být osočen ze zrady věrnosti Božímu lidu. O budoucích událostech hovořil zkroutěně a s lítostí. Nemnul si ruce nad ztrestanými nevěrnými ani nad zahynuvšími nepřáteli. Tímto postojem srdce je příkladem všem.

**8:1–12:23** Daniel se v poledních 5 kapitolách vrací k hebrejštině. Text 2:4–7:28 je v Aramejštině (viz pozn. 2:4).

**8:1 Ve třetím roce vlády krále Belšasara.** Viz pozn. 5:1. Není jedno-



u řeky Ulaj. <sup>3</sup>Zvedl jsem oči a hle, spatřil jsem na břehu jakéhosi berana se **dvěma rohy**. Oba rohy měl dlouhé, jeden však byl **delší** než druhý, ačkoli vyrostl později. <sup>4</sup>Viděl jsem toho berana **trkat na západ, na sever i na jih**; žádné zvíře nemělo sílu mu odolat a nebylo před ním žádné pomoci. Dělal si, co chtěl, a **stále mohutněl**.

<sup>5</sup>Zatímco jsem o tom přemýšlel, hle, od západu uháněl přes celou zemi **kozel** s velkolepým rohem mezi očima, sotva se země dotýkal. <sup>6</sup>Jakmile se přiblížil k tomu dvourohému beranovi, kterého jsem viděl stát na břehu, zuřivě proti němu vyrazil. <sup>7</sup>Viděl jsem, jak na berana vztekle útočí, vráží do něj a láme mu oba rohy. Beran neměl sílu mu odolat. Kozel ho srazil k zemi, dupal po něm a beranovi nebylo žádné pomoci. <sup>8</sup>Kozel **mohutněl** dál a dál. Když byl ale na vrcholu sil, jeho veliký **roh** se zlomil a **místo něj vyrostly do čtyř světových stran čtyři jiné velkolepé rohy**.

<sup>9</sup>Z jednoho z nich potom vyrazil jakýsi nepatrný **roh**, který se však nesmírně rozmáhal k jihu, k východu i k **Nádherné zemi**. <sup>10</sup>Rozmohl se až k nebeskému zástupu a některé **hvězdy** toho vojska **strhl** na zem a pošlapal je. <sup>11</sup>Ve svém rozmachu se postavil dokonce i proti **Knížeti** nebeského zástupu, když **zrušil** každodenní oběť a zpustošil jeho **svatyni**. <sup>12</sup>**Vojsko i každodenní oběť mu při té vzpouře byly vydány do rukou**. Srazil pravdu na zem a **dařilo se mu vše, co podnikal**. <sup>13</sup>Potom jsem slyšel mluvit jednoho svatého a jiný svatý se ho zeptal: „Jak dlouho potrvá, co bylo v tom vidění – ta otřesná vzpoura, zrušení každodenní oběti, vydání svatyně a pošlapání vojska?“ <sup>14</sup>„Bude to 2300 večerů a jiter,“ odpověděl mu. „Pak bude svatyně znovu obnovena.“

značně jisté, zda Belšasarova spoluvláda s Nabonidem začala zároveň s Nabonidovým nástupem (556 př.Kr.) nebo o něco později. Ať tak či onak, události páté a osmé kapitoly je nutno chronologicky umístit mezi události kapitol 4 a 5.

**Ukázalo se vidění.** Daniel zakouší podobnou „cestovní“ vizi jako prorok Ezechiel (Ez 3:12–15).

**8:2 Súsách.** V Daniellově době byl Sús hlavní městem území jménem Elam, asi 370km východně od Babylóna. Není zřejmé, zda tehdy byla tato země nezávislá nebo spojena s Babylónem či Médeou. Později se však stal diplomatickým a administrativním hlavním městem Perského impéria (srv. Est 1:2; Neh 1:1).

**8:3 Dvěma rohy.** Verš 20 identifikuje berana se dvěma rohy jako krále Médského a Perského království.

**Delší.** Symbolismus pomáhá objasnit Médo-Perská historie. Médové se stali mocnými a nezávislími na Asýrii po r. 631 př.Kr. Peršané začali jako nevýznamná část médského království, ale chopili se nadvlády, když si Kýros (559–530 př.Kr.) z Anšanu (v Elamu) podmanil Médeu. Tehdy připojil ke svým titulům i „Král Médů“. Proto oba rohy jsou vysoké, ale vyšší reprezentuje mocnější Persii, a vyrostl později, protože Persie se dostala k moci později než Médea.

**8:4 Trkat na západ, na sever i na jih.** Kýros nejprve dobyl Malou Asii, poté severní i jižní Mezopotámii. Panovníci, následující po něm, rozšířili Médo-Perskou vládu daleko na Východ.

**Stále mohutněl.** Perské impérium se stalo rozlehlejší a mocnější než kterákoliv předchozí říše v dějinách Blízkého Východu.

**8:5 Sotva se země dotýkal.** Obraz postihuje rychlost, s jakou Alexandr dobýval cílová území (viz pozn. 7:6). Mocnou Persii (viz pozn. 4) dokázal dobýt během pouhých tří let.

**Kozel.** Verš 21 identifikuje kozla jako Řecko a roh mezi očima jako jeho prvního krále. Symbolismus výstižně zachycuje rozmach Řeckého impéria pod vedením Alexandra Velikého (356–323 př.Kr.).

**8:8 Mohutněl.** Alexandrovo impérium brzy překonalo perskou říši i rozlohou. V roce 327 př.Kr. pokrývalo území dnešního Afghánistánu a později sahalo až do údolí Indus.

**Roh se zlomil.** Když Alexandrova armáda odmítla pokračovat dále na východ, vrátil se do Babylóna, kde zemřel ve věku třiatřiceti let.

**Místo něj vyrostly do čtyř světových stran čtyři jiné velkolepé rohy.** Verš 22 napovídá, že tyto rohy symbolizují čtyři království, na které se rozdělí Alexandrova říše. Historické záznamy dokládají, že po určité době vnitřních tahanic se čtyři Alexandrovi generálové podělili o bývalé řecké impérium. Viz pozn. 7:6.

**8:9 Nepatrný roh.** Verš 23 naznačuje, že rok symbolizuje zlého krále, který povstane z jednoho ze čtyř řeckých království po delším čase („koncem jejich kralování“). Ličení skutků tohoto krále (vv. 9–14, 23–25) identifikuje jako Antiocha IV. Epifana z dynastie Seleukovců, vládnoucího mezi 175 a 164 př.Kr. Nezaměnit s malým rohem ze 7:8, který povstane až za římského období, po řeckém.

**K Nádherné zemi.** Dosl. k Nádherné (Slavné, Ctnostné, Ozdobné) — rozumí se (implicitně) Zemi Zaslibené. Antiochos IV. Epifanés ve

snaze helenizovat svá území zakázal židovské náboženství včetně chrámových obřadů, čtení Tóry, zachovávání Sabatu i obřizku; Židé byli dokonce nuceni účastnit se helénským modloslužeb. K aktivnímu odporu se odhodlali po hrdinském činu starého kněze Matatiáše, který neuposlechl rozkaz obětovat modle a namísto toho zabil královského úředníka i Žida, ochotného oběť vykonat. (To nám mj. připomíná, že pronásledování bezbožnou vládou si lidé vykoledují ani ne tak tím, co by dělali, jako spíše tím, co udělat odmítnou.) Tím odstartoval vzpouru Makabejských, vyličenou v deuterokanonické knize 2 Makabejská a v jejím románovém zpracování Howarda Fasta *Moji stateční bratři*. Svátek Chanuka Židé dodnes slaví na památku vítězství tohoto povstání, jemuž se roku 164 př.Kr. skutečně podařilo osvobodit Jeruzalém ode všech helenizátorů a znovu posvětit chrám. !!! **DOPSAT** !!! reference a přehled svátků, sladit s Úvodem

**8:10 Hvězdy.** Hvězdy symbolizují Boží lid; srv. 12:3; Jr 33:22; Gn 12:3; Gn 15:5 a/nebo nebeskou armádu andělů (Iz 14:13; viz též 2Mak 9:10). Antiochovy mince ho zobrazují s hvězdou nad hlavou. Útok na lid Boží znamená útok proti nebi.

**Strhl.** Symbolické zachycení krutého pronásledování Božího lidu za Antiocha IV. Epifana. Viz pozn. 8:9 a Úvod: Záměr a zvláštnosti. Srv. 11:21–35; 1Mak 1:10–64.

**8:11 Knížeti.** Zde označení pro Boha, Pána zástupů (hebr. „armáda“ (צְבָאוֹת); srv. Iz 6:3). Ve verši 25 je formulace „kníže kníže“. Antiochos IV. si osvojil přídomek Epifanés („Bůh zjevený“) a považoval sám sebe za manifestaci Dia, hlavního boha řeckého panteonu.

**Zrušil.** Viz (vv. 12–13; 11:31 a pozn. 8:9.)

**Svatyni.** Antiochos IV. nejen vstoupil do Nejsvětější Svatyně jeruzalémského chrámu a vydrancoval z ní zlaté a stříbrné nádoby, ale dokonce na Hospodinově oltáři na chrámovém nádvoří vztyčil oltář Diův a obětoval na něm prase (viz pozn. 11:31).

**8:12 Vojsko i každodenní oběť mu při té vzpouře byly vydány do rukou.** Boží lid je vydán v moc rohu, který začal jako malý (v. 9), tedy Antiocha IV. Zákaz chrámové bohoslužby lze od bezbožného vladaře očekávat.

**Dařilo se mu vše, co podnikal.** Úspěch rohu, který začal jako malý (v. 9, Antiocha IV.) obnášel i zničení kopií hebrejských Písem (1Mak 1:56–57).

**8:14 2300 večerů a jiter.** Fráze „večerů a jiter“ (erev boker (עֶרֶב בֹּקֶר) se v celém SZ objevuje pouze zde a ve verši 26. Lze ji chápat jako odkaz na večerní a ranní oběti (srv. Ex 29:38–42); v takovém případě by to znamenalo dobu 1150 dní. Jiné pohledy považují frázi za prosté označení 2300 dní. Vzhledem k tomu, že počátek pronásledování Antiochem IV. lze spojit s jakýmkoliv počtem incidentů již od 171 př.Kr., je těžké jednoznačně rozhodnout, ke kterému chápání fráze se přiklonit. Číslo 23 může symbolizovat pevně stanovené období, podobně jak je tomu v mimobiblické apokalyptické literatuře.

**Pak bude svatyně očištěna.** Chrám byl vyčištěn a znovu zasvě-

<sup>15</sup>Já Daniel jsem sledoval to vidění a snažil se je pochopit, když vtom přede mnou náhle stanula jakoby mužská postava. <sup>16</sup>Nad Ulajem jsem tehdy uslyšel lidský hlas, jak volá: „**Gabrieli**, vysvětli mi to vidění!“ <sup>17</sup>Vykročil tedy směrem ke mně, a když se přiblížil, padl jsem v hrůze tváří k zemi. Tehdy mi řekl: „Rozuměj, **lidský synu**, že to vidění platí pro **poslední čas**.“ <sup>18</sup>Když ke mně mluvil, ležel jsem v mrákotách tváří k zemi. Potom se mě dotkl, postavil mě na nohy <sup>19</sup>a řekl: „Hle, ukážu ti, co se stane v čase posledního **hněvu**; to vidění totiž platí pro určený poslední čas. <sup>20</sup>Ten dvourohý **beran**, jehož jsi viděl, jsou králové Médie a Persie. <sup>21</sup>Ten bradatý **kozel** je král Řecka a veliký roh mezi jeho očima je první řecký král. <sup>22</sup>To, že se zlomil a místo něj povstaly **čtyři** jiné, znamená, že z jeho národa povstanou čtyři království, ale ne s jeho silou.

<sup>23</sup>Ke konci jejich kralování povstane k dovršení vzpoury král nesmírně surový a záluďný.

<sup>24</sup>Získá obrovskou moc, ale ne svou vlastní silou. Způsobí nevidanou zkázu a podaří se mu vše, co podnikne. Bude hubit mocné bojovníky i svatý lid <sup>25</sup>a díky jeho chytrosti se bude dařit bludu. Ve své nadutosti znenadáni zpusťší **mnohé** národy, až se nakonec postaví **proti Knížeti knížat**, a tehdy bude bez přispění lidské ruky zničen. <sup>26</sup>Vidění o večerech a jitrech, které ti bylo sděleno, je pravdivé. **Ty ho však zachovej v tajnosti, neboť se týká vzdálené budoucnosti.**“

<sup>27</sup>Já Daniel jsem tehdy klesl vyčerpáním a dlouhé dny jsem stonal, než jsem mohl znovu vstát a věnovat se službě králi. I nadále jsem však byl tím viděním otřesen a nemohl je pochopit.

## Danielova modlitba

**9** V prvním roce **Darjaveše**, syna **Ahasverova** (původem Méda), jenž byl ustanoven vládcem babylonského království <sup>2</sup>– nuže v prvním roce jeho vlády jsem já Daniel porozuměl z knih, že podle Hospodinova slova k proroku **Jeremiášovi** potrvá zkáza Jeruzaléma sedmdesát let. <sup>3</sup>Tehdy jsem se obrátil k Pánu Bohu, abych jej hledal **v modlitbách** a prosbách, s postem, v pytlovině a popelu.

<sup>4</sup>Modlil jsem se k Hospodinu, svému Bohu, a toto jsem vyznával: „Ach Pane Bože veliký a hrozný, zachovávající smlouvu a milosrdenství těm, kdo tě milují a dodržují tvá přikázání! <sup>5</sup>Zhřešili jsme, zkazili se, jednali jsme zle! Vzbouřili jsme se a odvrátili se od tvých přikázání a zákonů. <sup>6</sup>Neposlouchali jsme tvé

cen pod vedením Judy Makabejského 25. prosince 165 př.Kr. (viz pozn. 11:34; srv. Za 9:13–17).

**8:16 Gabrieli.** Tento anděl je v Písmu zmíněn jménem čtyřikrát (9:21; Lk 1:11, 19, 26). Jméno znamená „Bůh je moje síla“.

**8:17 Lidský synu.** Viz pozn. 7:13. „Silný Boží“ (viz pozn. 16) promlouvá k vznešenému smrtelníkovi.

**Poslední čas.** Viz též v. 19. Vazba nemusí nutně znamenat úplný závěr historie; Ve verších 11:27 a 11:35 je podobné spojení umístěno v kontextu, který pravděpodobně odkazuje ke konci pronásledování pod Antiochem IV.

**8:19 Hněvu.** „Čas hněvu“ může znamenat období Božího hněvu, namířeného proti Izraeli, vykonaného nadvládou Babylóňanů, Peršanů a Řeků.

**8:20 Beran.** Viz pozn. 3 a 4.

**8:21 Kozel ... roh.** Viz pozn. 5 a 6.

**8:22 Čtyři.** Viz pozn. 8.

**8:23–25** Viz pozn. 9–14. Někteří vykladači spatřují v popisu rohu v této kapitole (v. 8) obraz Antikrista v podobě Antiocha IV. coby typu mocného oponenta Božího lidu v budoucnosti. **!!! DOPSAT !!!** typologii někam do článku

**8:25 Bez přispění lidské ruky bude zničen.** Antiochos IV. nebyl zavražděn ani nepadl v bitvě. Jeho smrt v roce 164 př.Kr. nastala jako důsledek nervové choroby. Záznamy jeho smrti jsou v 1Mak 6:1–16 a 2Mak 9:1–28.

**Mnohé.** Tj. věrné Židy.

**Proti Knížeti knížat.** Odkaz na Boha.

**8:26 Ty ho však zachovej v tajnosti.** Pečeť byla používána k jednomu ze dvou účelů: (1) Budto jako certifikát autentičnosti („Toto je opravdu královo nařízení!“) anebo (2) k zabezpečení důvěrného dokumentu. Tento druhý význam nejlépe odpovídá kontextu (srv. pozn. 6:19).

**Neboť se týká vzdálené budoucnosti.** Dobyvačné tažení Alexandra Velikého (333–323 př.Kr.) začalo téměř dvě století po Danielových vizích (cca. 500 př.Kr.); Antiochos IV. vládl století a půl po Alexandrovi (171–164 př.Kr.).

**9:1 Darjaveše.** Viz pozn. 6:1 a 6:2. První rok Darjavešovy vlády byl 539 př. Kr.

**Ahasverova.** Nezaměnit s králem z Est 1:1. Hebrejská odvozenina (אֲחַשְׁוֵרֶשׁ) původního perského Xerxes (𐎧𐎱𐎠𐎿𐎡𐎹𐎢𐎡 „král všech mužů“ nebo „hrdina mezi králi“). Mohl to být královský titul, a ne vlastní jméno.

**9:2 Jeremiášovi.** Viz Jr 25:11 a Jr 29:10. Sedmdesát let lze považovat budto za zaokrouhlený věk jednoho lidského života, anebo za přesné časové určení. Někteří toto období datují od 586 př.Kr. (zničení jeruzalémského chrámu Nabukadnezarem) do 515 př.Kr. kdy byl dokončena rekonstrukce chrámu Zerubábelem (srv. pozn. 26). Jiní považují za začátek 70 let první rok Danielova zajetí (604 př.Kr., srv. pozn. 1:1). Není pochyb, že Daniel byl obeznámen s Izaiášovým proctvím o propuštění Izraele z otroctví pohanským vladařem jménem Kýros (Iz 44:28; Iz 45:1–13). Viz čl. Kýros je můj pastýř Iz 44. Daniel považuje Kýrovo propuštění za rok naplnění Jeremiášova prorocství, podobně jako autor knih Paralipomenon **!!! DOPSAT !!!** [včetně pro Letopisů] (2Pa 36:22). V literatuře starého Blízkého Východu bylo 70 let standardní dobou trestu božstva nad neposlušným lidem. Tento čas mohl být prodloužen nebo zkrácen podle reakce lidí (viz Jr 18:7–10; viz též Úvod k prorockým knihám). Proto určitá flexibilita v aplikaci číslice 70 různými biblickými autory není překvapivá.

**9:3 V modlitbách.** Daniel byl zděšen, protože věděl, že Izrael byl 70 let v zajetí za trest pro své hříchy, ale ani po 70 letech se od svých hříchů neodvrátil. Srv. pozn. 11.

**9:4–19** Danielova modlitba vyrůstá z chápání vztahu s Bohem jako smluvního (požehnaní za poslušnost a prokletí za neposlušnost; viz zejména vv. 5, 7, 11–12; Lv 26:14–45; Dt 28:15–68; Dt 30:1–5). Podobnou modlitbu předkládá Boží lid v Neh 9:6–38. Modlitbu tvoří čtyři části: (1) uctívání (v. 4); (2) doznání hříchů (vv. 5–11a); (3) uznání Boží spravedlnosti a zaslouženosti trestu (vv. 11b–14) a (4) prosba o Boží slitování, opřená o Jeho jméno, království a vůli (vv. 15–19). Modlitba stojí na Božích zaslíbeních (v. 2), je pronesena zkroutěným duchem (v. 3) a ukazuje tak vzor náležitých prvků účinné modlitby.

služebníky proroky, kteří ve tvém jménu mluvili k našim králům a vůdcům, k našim otcům a všem obyvatelům země. <sup>7</sup>Tobě, Pane náš, přísluší spravedlnost, nám je ale dnes hanba – nám všem z Judy, Jeruzaléma i z celého Izraele, v zemích blízkých i vzdálených, kamkoli jsi nás vyhnal za všechnu tu nevěru, jíž jsme se vůči tobě dopouštěli. <sup>8</sup>Hanba nám, Hospodine – nám, našim králům a vůdcům, jakož i našim otcům, neboť jsme zhřešili proti tobě! <sup>9</sup>Náš Pán Bůh však má soucit a odpuštění, ačkoli jsme se proti němu vzbouřili. <sup>10</sup>Neposlouchali jsme Hospodina, svého Boha, a neřídili se jeho zákony, které nám předkládal skrze své služebníky proroky. <sup>11</sup>Celý Izrael přestoupil tvůj Zákon a odvrátil se, aby neslyšeli tvůj hlas. To proto na nás dopadla zlořečení a kletby zapsané v Zákoně Božího služebníka **Mojžíše**, neboť jsme zhřešili proti tobě. <sup>12</sup>Naplnil jsi své hrozby, jimiž jsi nás i naše vládcy varoval, a dopustil jsi na nás hrozné neštěstí. Nikde pod celým nebem se nestalo nic takového, jako se stalo v Jeruzalémě! <sup>13</sup>Ani když na nás přišlo všechno to neštěstí popsané v Zákoně Mojžíšově, nesnažili jsme se usmířit Hospodina, svého Boha, tím, že bychom se odvrátili od svých hříchů a uvědomili si jeho pravdu. <sup>14</sup>Hospodin proto neopomněl dopustit na nás to neštěstí. Hospodin, náš Bůh, je totiž spravedlivý ve všech svých skutcích, my jsme ho ale neposlouchali. <sup>15</sup>Ano, Pane Bože náš, ty jsi mocnou rukou vyvedl svůj lid z Egypta a získal sis jméno, které máš až dodnes; my jsme však zhřešili a jednali jsme zle! <sup>16</sup>Ach Pane, který vždy jednáš spravedlivě, odvrát prosím svůj prudký hněv od svého města Jeruzaléma, od své svaté hory. Vždyť kvůli našim hříchům, kvůli nepravostem našich otců se Jeruzalém i tvůj lid stal terčem posměchu pro všechny okolo. <sup>17</sup>Nyní tedy, Bože náš, vyslyš modlitby a prosby svého služebníka. Kvůli sobě samému, Pane, rozjasni svou tvář nad svou zpustošenou svatyní. <sup>18</sup>Nakloň své ucho, Bože můj, a slyš! Otevři své oči a pohlédni na naše trosky, na město, jež nese tvé jméno! Neprosíme tě pro svou vlastní spravedlnost, ale pro tvůj veliký soucit. <sup>19</sup>Ach Pane, slyš! Ach Pane, odpusť! Ach Pane, naslouchej a jednej! Kvůli sobě samému, Bože můj, neotálej, vždyť tvé město i tvůj lid nese tvé jméno!“

<sup>20</sup>Ještě když jsem se modlil a vyznával svůj hřích i hřích svého lidu Izraele a prosil jsem Hospodina, svého Boha, o slitování nad jeho svatou horou <sup>21</sup>– nuže ještě když jsem se modlil, vtom ke mně náhle přiletěl onen **Gabriel**, jehož jsem předtím spatřil ve vidění, a dotkl se mě. Bylo to v době večerní oběti. <sup>22</sup>„Danieli,“ promluvil ke mně zřetelně, „jsem tu teď proto, abych ti zjevil tajemství. <sup>23</sup>Hned, jakmile ses začal modlit, byla vyslána odpověď a já jsem ti ji přišel vyřídit. Jsi velmi drahocenný. Dobře tedy poslouchej má slova a porozuměj tomu vidění:

<sup>24</sup>**Sedmdesát týdnů** je lhůta určená tvému lidu i svatému městu, aby ta vzpoura skončila a nastal konec hřichu, aby očištěna byla nepravost a spravedlnost přišla navěky, aby se zpečetilo prorocké vidění a pomazán byl Nejsvětější ze svatých. <sup>25</sup>A proto věz a rozuměj: Od vydání nařízení, aby byl Jeruzalém obnoven, až k Mesiáši vůdci sedmero týdnů uplyne a šedesát dva týdny. Jeruzalém bude obnoven i s náměstím a příkopem, přestože časy budou zlé. <sup>26</sup>Až dvašedesát týdnů uplyne, **Mesiáš** bude zabit a opuštěn. To město i svatyni uvrhne do zkázy **lid vůdce, který přichází**. Jeho konec přijde jako povodeň; i když boj potrvá až do konce, je rozhodnuto o zkáze! <sup>27</sup>On potvrdí **smlouvu**

**9:11 Mojžíše.** Danielovi bylo jasné, že když si Izrael nevzal ponaučení ze sedmdesátiletého otroctví, čeká ho sedminásobný trest, jak píše Mojžíš (Lv 26:18, 21, 24, 28). Národ bude sloužit cizincům 490 dalších let. Historie nás učí, že tato lhůta byla Boží milostí o něco zkrácena (srv. Jr 18:8). **!!! DOPSAT !!!**

**9:21 Gabriel.** Viz pozn. 8:16.

**9:24 Sedmdesát týdnů.** Sedmdesát „týdnů“ let je 490 let (70×7).

**9:25–27** „Sedmdesát týdnů“ let je rozděleno do tří menších celků o délce: 49 let („sedmero týdnů“, v. 25); 434 let („dvašedesát týdnů“, v. 26) a 7 let („v týdnů posledním“, v. 27). Vykладаči se rozcházejí v otázce, zda tyto části tvoří navazující sekvenci, nebo zda jsou odděleny nějakými časovými intervaly. Pokusy srovnat chronologii příliš přesně selhávají, protože počty let byly zamýšleny jako zaokrouhlená čísla, reprezentující období. Přestože Danielovy kalkulace nemohou být brány jako precizní, základní vzorec je zřetelný bez nebezpečí spekulací: Po pokynu obnovit Jeruzalém (v. 25) následuje „sedm týdnů“, tedy 49 let, během nichž byla rekonstrukce Jeruzaléma dokončena (viz knihy Ezdráš a Nehemiáš). Poté následovalo „šedesát dva týdnů“, tedy 434 let (v. 25), během nichž bude zabit Mesiáš (v. 26; viz pozn. 26). Poslední „jeden týden“ (v. 27) bude naplněn v blízkosti doby Kristovy pozemské služby. Pokud by zkáza verše 27 měla znamenat destrukci

chrámu Římany v roce 70 po Kr., pak součet „týdnů“ nevyhází bez mezer mezi nimi. To by se dalo přičíst Boží milosti, která původní lhůtu zkrátila (viz pozn. 11).

**9:26 Mesiáš ... svatyni.** Podle tohoto proroctví bude Mesiáš zabit před zničením jeruzalémského chrámu. Druhý chrám, který po návratu z babilónského zajetí obnovil Zerubábel (Ezd 5:2; Ezd 6:15; Za 1:12; Za 4:9) a který v roce 20 př. Kr. ještě rozšířil Herodes ve snaze zavděčit se Židům, byl srovnán se zemí Římany v roce 70 po Kr. a od té doby nebyl nikdy obnoven. Na jeho místě dnes stojí mešita; není žádá naděje, že by mohl být znovu zbudován, aby před jeho dalším zničením mohl být zabit Mesiáš. Příchod Mesiáše musíme hledat mezi 20 př. Kr. a 70 po Kr.

**Lid vůdce, který přichází.** Narážka buďto na řeckého Antiocha IV. Epifána jakožto předchůdce římského generála Tita (viz Úvod: Záměr a zvláštnosti.), anebo přímo na Tita a jeho amrádu, která zničila Jeruzalém v roce 70 po Kr.

**9:27 Smlouvu.** Nevyjádřený podmět „on“ je nejpravděpodobněji Mesiáš anebo „vůdce“ z verše 26. Názor, že je zde řeč dohodě mezi Antikristem a židovským národem, shromážděným v Zemi v době „velkého pronásledování“, je sice populární, leč méně pravděpodobný.

s mnohými v týdnu posledním. Až pak ten týden dojde do půli, **obětem i darům konec učiní. Otřesná ohavnost** se v chrámě objeví, než ničitele zachvátí konec mu určený.“

## Muž ve lněném oděvu

**10** Ve třetím roce perského krále Kýra se Danielovi zvanému Baltazar dostalo zjevení a on je pochopil, když mu byl ve vidění vnuknut jeho výklad. To poselství je pravdivé a týká se velikého boje.

<sup>2</sup>Já Daniel jsem v té době **držel** třítýdenní smutek. <sup>3</sup>Nejedl jsem žádné vybrané pokrmy, maso ani víno jsem nevzal do úst a nepotíral jsem se žádnou masťou, dokud ty tři týdny neuplynuly.

<sup>4</sup>Čtyřicetého dne prvního měsíce jsem stál na břehu veliké řeky Tigris. <sup>5</sup>Zvedl jsem oči a hle, spatřil jsem jakéhosi **muže oděného plátnem** a přepásaného na bocích pásem z ryzího zlata. <sup>6</sup>Tělo měl jako z chrysolitu, tvář jako blesk, oči jako hořící pochodně, paže a nohy jako třpyt leštěného bronzu a jeho hlas zněl jako burácení zástupů. <sup>7</sup>Já Daniel jsem byl jediný, kdo to vidění spatřil. Muži, kteří byli se mnou, je neviděli, ale padla na ně **taková hrůza**, že se utíkali schovat. <sup>8</sup>Zůstal jsem tedy sám. Jakmile jsem to veliké vidění spatřil, všechna síla mě opustila, zbledl jsem jako mrtvý a nemohl jsem se vzchopit. <sup>9</sup>Potom zaburácel jeho hlas, a jakmile jsem ten hlas uslyšel, padl jsem v mrákotách tváří k zemi. <sup>10</sup>Vtom se mě dotkla ruka a zatřásla mnou, takže jsem se zvedl na kolena a dlaně. <sup>11</sup>„Danieli drahý,“ oslovil mě, „pečlivě poslouchej, co ti budu říkat, a postav se, neboť jsem byl vyslán za tebou.“ Když ke mně promluvil tato slova, s rozechvěním jsem vstal. <sup>12</sup>Tehdy pokračoval: „Neboj se, Danieli. Už od prvního dne, kdy **ses** ke svému Bohu začal modlit za porozumění a pokořovat se před ním v postu, byly tvé prosby vyslyšeny a já přicházím s odpovědí na ně. <sup>13</sup>**Jedenadvacet dnů** se ale proti mně stavěl **kníže perského království**, než mi přišel na pomoc **Michael**, jeden z předních knížat. Zdržel jsem se tedy u perských králů, <sup>14</sup>ale teď jsem přišel, abych ti vysvětlil, co potká tvůj lid v posledních dnech. To vidění je totiž o budoucích časech.“

<sup>15</sup>Když ke mně mluvil, byl jsem skloněn tváří k zemi, neschopen slova. <sup>16</sup>Vtom se kdosi podobný člověku dotkl mých rtů. Otevřel jsem tedy ústa, abych promluvil. „Můj pane,“ řekl jsem té postavě přede mnou, „kvůli tomu vidění jsem přemožen bolestí a nemohu se vzchopit. <sup>17</sup>Copak s tebou, pane, může mluvit někdo, jako jsem já, tvůj služebník? Všechna síla mě opustila a nemohu se ani nadechnout.“ <sup>18</sup>Ten kdosi podobný člověku se mě však znovu dotkl a posílil mě. <sup>19</sup>„Neboj se, drahý!“ řekl mi. „Pokoj tobě. Naber sílu a vzchop se!“ Když ke mně mluvil, byl jsem posílen a řekl jsem: „Mluv, pane, neboť jsi mě posílil.“ <sup>20</sup>Tehdy promluvil: „Víš, proč jsem za tebou přišel? (Brzy se totiž musím vrátit, abych bojoval **s knížetem Persie**, a potom přijde ještě **kníže Řecká**.) <sup>21</sup>Nuže, musím ti oznámit, co je zapsáno **v Knize pravdy**. (Nikdo však se mnou nespojil síly v boji proti nim, jedině Michael, váš kníže.

**Obětem i darům konec učiní.** Pravděpodobně ukončení sz obětíno systému Kristovou zástupnou obětí jednou provždy a pro všechny (viz Iz 53:10; Ř 12:1). Je však také možné, že se zde mluví o znesvěcení chrámu Antiochem IV. Epifanem nebo Titem (viz pozn. 26.) Někteří zastávají méně pravděpodobný pohled, že je řeč o Antikristově zákazu náboženských praktik obecně shromážděnému Izraeli po třech a půl letech (Zj 11:2; 12:6, 14) „velkého pronásledování“.

**Otřesná ohavnost.** Patrně zkáza chrámu Antiochem IV. nebo Titem (viz pozn. 26 a Úvod: Záměr a Zvláštnosti). Podobné fráze se vyskytují v 8:13; 11:31 a 12:11 (viz poznámky k nim), stejně jako v 1Mak 1:54. Da 8:3 a 1Mak 1:54 odkazují k Antiochovi IV. Daniel používá stejný jazyk k popisu toho, kdo znesvětil chrám v blízkosti doby Mesiášovy. Ježíš na tuto ohavnost naráží v Mt 24:15 a Mk 13:14.

**10:1–12:13 Vize budoucnosti Božího lidu.** Zde prorok obrací pozornost k závěrečné, delší vizi, zaměřené na vládu Antiocha IV. Epifana (viz Úvod: Záměr a zvláštnosti) i na dobu po něm. Tento materiál se dělí na 4 hlavní části: (1) andělova zvěst Danielovi (10:1–11:1), (2) události od Daniela po Antiocha IV. Epifana (11:2–20), vláda Antiocha IV. Epifana (11:21–12:3) a závěrečné poselství k Danielovi (12:4–13).

**10:1 Ve třetím roce perského krále Kýra.** V roce 537 př. Kr. Viz pozn. 1:21; 5:30; 6:2 a 9:1. Tou dobou byli někteří Izraelité zpátky v Zemi, kde budovali chrám (Ezd 1:1–4; 3:8), avšak rekonstrukci budou nuceni brzy pozastavit (Ezd 4:24).

**10:2 Držel ... smutek.** Pravděpodobný důvod Danielova zármutku byl stav Jeruzaléma (Neh 1:4; Iz 61:3–4; 64:8–12; 66:10).

**10:5 Muže oděného plátnem.** Verše 5 a 6 nabízejí detailní popis anděla, snad Gabriela (9:2) nebo toho, kdo ke Gabrielovi mluvil (8:16).

Jeho zjev je podobný slávě Pána (Ez 1:26–28; Zj 1:12–16). Další zmínky o andělech jsou např. Sd 13:6; Ez 9:2–3; 10:2 nebo Lk 24:4.

**10:7 Taková hrůza.** Srv. Iz 6:5 a Lk 5:8.

**10:12 Ses ... začal modlit za porozumění.** Danielova moudrost nebyla náhodná; usiloval o ni celým srdcem (srv. Jr 29:16).

**10:13 Jedenadvacet dnů.** Když se modlíme, uvádíme do pohybu souvislosti v neviditelném světě, o jakých většinou nemáme ani nejmenší tušení. Srv. Ef 6:12 a Zj 12:7–9.

**Kníže perského království.** Teritoriální démon, Satanův anděl, okupující Persii. V anglických Biblích nese označení „Prince of Persia.“ Populární videohra a film téhož jména jsou typickou ukázkou zpoňování kultury, kdysi křesťanské; lze je považovat za oslavu tohoto prastarého démona. Srv. Jb 1:6–12; Ž 82; Iz 24:21; Lk 11:14–26. Nebeské zástupy bojují proti nepříteli za Boží lid i jinde v Písmu; viz např. Sd 5:20; 2Kr 6:15–18; Ž 103:20–21. Archanděl Michael je ve verši 12:1 označen jako „veliký kníže a tvého lidu ochránce“.

**Michael.** Význam jména zní: „Kdo je jako Bůh?“ Tento archanděl je v Ju 9 a ve Zj 14:7 vylíčen jako velitel nebeské armády andělů.

**10:20 S knížetem Persie.** Viz pozn. 13.

**Kníže Řecká.** Teritoriální démon nad Řeckem (srv. pozn. 13; viz Jn 14:30; Ef 6:12). Přestože Persie i Řecká budou Božímu lidu vládnout (a často ho budou utiskovat, srv. pozn. 8:9), Daniel si díky svým vizím připomenul, že jejich moc omezí, ba usměrní Bůh, jehož záměry se nakonec vždy uskuteční.

**10:21 V Knize pravdy.** Metafora pro Boží vševědoudnost a všemohoudnost. Srv. Zj 20:12.

## Výklad vidění o posledních dnech

Proto jsem už v prvním roce Darjaveše Médského povstal, abych jej posílil a podpořil.)“<sup>2</sup> „Teď ti tedy povím pravdu: V Persii povstanou ještě **tři králové** a po nich přijde **čtvrtý**, který bude **mnohem bohatší** než všichni ostatní. Pomocí svého bohatství **podnítl všechny proti řecké říši**.<sup>3</sup> Potom povstane **bojovný král**, který ovládne obrovskou říši a bude si dělat, co se mu zlíbí.<sup>4</sup> Na vrcholu moci se ale jeho říše rozpadne a bude rozdělena **do čtyř světových stran**. Nepřípadně ovšem jeho potomkům a nebude už mít takovou moc jako za něj. Království mu bude odňato a rozděleno jiným.<sup>5</sup> **Jižní král bude mocný**, ale **jeden z jeho velitelů se vzdá ještě více**, takže ovládne ještě větší říši nežli on.<sup>6</sup> Po mnoha letech pak obě království uzavřou spojenectví. **Dcera jižního krále bude na potvrzení dohody** provdána za severního krále, svou moc si však dlouho neudrží a ani on nezůstane u moci. V těch dnech totiž bude spolu se svou družinou i se svým otcem a ochráncem zrazena.<sup>7</sup> Trůnu se pak ujme **nástupce** z téhož rodu. **Zaútočí na vojska severního krále** i na jeho pevnosti a podaří se mu nad nimi zvítězit.<sup>8</sup> Ukořistí také jejich bohy, jejich sochy, vzácné náčiní, stříbro i zlato a odveze je do Egypta. Potom nechá severního krále celé roky na pokoji.<sup>9</sup> **Ten se sice pokusí říši jižního krále napadnout, ale stáhne se zpět na své vlastní území.**

<sup>10</sup> **Synové severního krále potom povstanou k boji a shromáždí obrovské vojsko**, jež bude postupovat jako nezadržitelná povodeň, až zaútočí i na jeho **pevnost**.<sup>11</sup> **Jižní král** tehdy vztekle vytáhne a vrhne se s ním do boje. **Severní král** proti němu postaví obrovské vojsko, to však bude i přes své množství poraženo.<sup>12</sup> Po rozprášení toho vojska bude jižní král naplněn pýchou, že pobil mnoho tisíc nepřátel, ale vítězství si nakonec neudrží.<sup>13</sup> Severní král totiž **znovu postaví obrovské vojsko, ještě větší než to předešlé**, a po několika letech se s mohutnou a vyzbrojenou armádou dá na pochod.<sup>14</sup> (Mnozí tehdy povstanou proti jižnímu králi. I ve tvém lidu se pozvednou bojovní muži, aby naplnili vidění, ale padnou.)<sup>15</sup> Severní král **přitáhne** k opevněnému městu, navrší k němu násep a dobude je. Jižní vojsko se neubrání, ani ti nejlepší vojáci nebudou moci obstát.<sup>16</sup> Tento útočník si bude dělat, co se mu zlíbí, a nikdo před ním neobstojí. Se svou ničivou mocí stane i **v Nádherné zemi**.<sup>17</sup> Rozhodne se přitáhnout s celou silou svého království, pak ale s jižním králem uzavře dohodu. Na její stvrzení **mu dá svou dceru za ženu**, ale jen proto, aby mu skrze ni škodil. **To se mu však nepodaří a nesplní.**

**11:2–20 Od Daniela po Antiocha IV. Epifana.** Zjevení, dané Danielovi v 11:2–20, se zabývá blízkovýchodními dějinami ode dnů Danielových až po dobu Antiocha IV. Epifana. Prorokova vize je neobyčejně detailní; líčí souvislosti mezi událostmi mnohem složitější, než jaké bývají běžně prorokům zjevovány. Tyto podrobnosti upoutávají pozornost původních čtenářů a svědčily ve prospěch Danielovy důvěryhodnosti.

**11:2 Tři králové.** Kambýsés II. (Kýrův syn, 529–523 př.Kr.), Pseudo-Smerdis (vydával se za Kýrova syna Smerdisa, poté, co ho zavraždil jeho bratr Kambýsés) neboli Gaumáta (523–522 př.Kr.) a Darjaveš I. (522–486 př.Kr.).

**Čtvrtý.** Xerxés I. (485–464 př.Kr.), totožný s Ahasverem z Est 1:1.

**Mnohem bohatší.** Viz Est 1:4.

**Podnítl všechny proti řecké říši.** Roku 480 př.Kr. vedl Xerxés proti Řecku sérii zprvu úspěšných výprav a námořních bitev. Později však byla část perského loďstva poražena v bitvě u Salámy a roku 479 př.Kr. byla i perská pozemní armáda poražena v bitvě u Platají. Téhož roku v bitvě u mysu Mykalé byla zahánána na ústup perská královská flotila.

**11:3 Bojovný král.** Alexandr Veliký (336–323 př.Kr.). Srv. pozn. 7:6; 8:5 a 8.

**11:4 Do čtyř světových stran.** Viz pozn. 7:6 a 8:8.

**11:5 Jižní král bude mocný.** Ptolemaios I. Sótér (323–285 př.Kr.). **Jeden z jeho velitelů se vzdá ještě více.** Seleukos I. Nikátor (311–280 př.Kr.) se oddělil od Ptolemaia, stal se králem Babylóna a ovládal území od Sýrie na západě po řeku Indus na východě.

**11:6–20 Verše 6–20** obsahují detailní předpověď vztahů mezi králem Severu (Seleukovská říše) a králem Jihu (Ptolemaiovské království). Tato sekce může být rozdělena do tří částí: (1) události v souvislosti s Laodikou a Berenikou ("vv." 6–9); (2) kariéra Antiocha III. (vv. 10–19) a (3) vláda Seleuka IV. (v. 20).

**11:6 Dcera jižního krále.** Berenika, dcera Ptolemaia II. Filadelfa (285–246 př.Kr.).

**Bude ... i se svým otcem a ochráncem zrazena.** Bývalá manželka Antiocha II. Laodika iniciovala spiknutí, jež vyústilo vraždou otravou Bereniky, Antiocha II. i jejich syna v kojeneckém věku.

**Na potvrzení dohody.** Ve druhé syrské válce (někdy po roce 260 př.Kr.), vedené seleukovským vládcem Antiochem II. Theem, utrpěl Pto-

lemaios II. Filadelfos ztrátu egyptských držav na maloasijském pobřeží a nakonec souhlasil s mírem. Ten byl zpečetěn, když se Antiochos II. Theos kolem r. 250 př.Kr. oženil s jeho dcerou Berenikou.

**11:7 Nástupce z téhož rodu.** Ptolemaios III. Euergetés (246–221 př.Kr.), bratr zavražděné Bereniky (viz pozn. 6). Coby faraon (třetí z dynastie Ptolemaiovců) podpořil pořízení překladu hebrejského SZ do řečtiny, známého jako Septuaginta (LXX).

**Zaútočí na vojska severního krále.** Ptolemaios III. napadl seleukovskou říši, obsadil Antiochii a nakonec dosáhl Babylónu. Dal popravit Laodikou (viz pozn. 6) a vrátil se do Egypta se značnou kořistí (srv. v. 8).

**11:9 Ten se sice pokusí říši jižního krále napadnout, ale stáhne se zpět na své vlastní území.** Narážka na neúspěšné tažení Seleuka II. Kallinika (246–226 př.Kr.), syna Laodiky (viz pozn. 6), proti ptolemaiovskému Egyptu.

**11:10 Synové.** Seleukos III. Keranus (226–223 př.Kr.) a Antiochos III. Megás (223–187 př.Kr.).

**Povstanou k boji a shromáždí obrovské vojsko.** Antiochos III. válčil s Ptolemaiovcí od 222–187 př.Kr. a na čas získal nadvládu nad Kanaánem a západní Sýrií.

**Pevnost.** Patrně Rafia, ptolemaiská pevnost v jižním Kanaánu (na jihu dnešního pásma Gazy). K hlavní bitvě zde došlo roku 217 př.Kr.

**11:11 Jižní král.** Ptolemaios IV. Filopatér (221–203 př.Kr.).

**Severní král.** Antiochos III. Megás (223–187 př.Kr.; srv. pozn. 10). V bitvě u Rafie 217 př.Kr. utrpěl těžké ztráty (1400 mužů).

**11:13 Znovu postaví obrovské vojsko, ještě větší než to předešlé.** Antiochos III. v alianci s Filipem V. Makedonským vybudoval ještě větší armádu k invazi na Ptolemaiovská území. Ptolemaios IV. Filopatér zemřel za neobjasněných okolností a nahradil ho jeho čtyřletý syn Ptolemaios V. Epifanés (203–181; srv. pozn. 17).

**11:15 K opevněnému městu ... dobude je.** Vítězství Antiocha III. nad egyptským generálem Scopasem v bitvě u Sidonu v r. 198 př.Kr. To znamenalo konec vlády Ptolemaiovců v oblasti, které se teprve později začalo říkat Palestina.

**11:16 V Nádherné zemi.** Tj. v Zemi zaslíbené (viz vv. 41, 45; 8:9).

**11:17 Mu dá svou dceru za ženu.** Kleopatra, dcera Antiocha III. (nezaměnit s nejslavnější nositelkou tohoto jména, o pět generací mladší

<sup>18</sup>Obrátí tedy pozornost k přímořským zemím a mnohé z nich dobude. **Jeden vojevůdce však jeho zpupnost ukončí**, dokonce mu tu jeho zpupnost oplátí. <sup>19</sup>Proto se vrátí zpět do pevností ve své vlastní zemi, tam ale klesne, padne a bude pryč. <sup>20</sup>**Jeho nástupce** vyšle **výběrčího** daní k udržování královské nádhery. Zakrátko pak bude zahuben, nikoli však v litém boji.“

<sup>21</sup>„Jeho nástupcem bude **opovrženíhodný** muž, kterému nepřísluší královský majestát. Znenadání přijde a zmocní se království pokryteckými úskoky. <sup>22</sup>Ohromná vojska před ním budou smetena a zahubena, **včetně vůdce smlouvy**. <sup>23</sup>Skrze podvodná spojenectví, která uzavře, vystoupá k moci, ačkoli bude mít jen hrstku stoupenců. <sup>24</sup>Znenadání přitáhne do nejbohatších provincií a provede něco, co neprovedl nikdo z jeho otců ani z otců jeho otců. Svým stoupencům rozdělí kořist, lup a bohatství. Bude chystat úklady i proti pevnostem – ale jen načas.

<sup>25</sup>Sebere sílu a odvahu a vytáhne s mohutným vojskem proti **jižnímu králi**. Ten proti němu postaví do boje mohutné a nesmírně početné vojsko, ale **bude poražen** skrze úklady nachystané proti němu. <sup>26</sup>Zahubí ho ti, kteří jedí z jeho stolu; jeho vojsko bude smeteno a mnoho mužů padne v boji. <sup>27</sup>Oba ti králové pak s proradným srdcem zasednou k jednomu stolu. Budou si navzájem říkat lži, ale nic nezmůžou, neboť v určený čas stejně přijde konec. <sup>28</sup>Severní král se s ohromným bohatstvím **vydá zpět** do své země a cestou projeví své nepřátelství proti svaté smlouvě. Teprve pak se vrátí do své země.

<sup>29</sup>V určený čas **vytáhne znovu na jih**, ale toto tažení nedopadne jako to předešlé. <sup>30</sup>**Postaví se mu totiž středomořské loďstvo**, takže se bude muset zkroušeně vrátit. **Svůj hněv proto obrátí proti svaté smlouvě** a při svém návratu odmění ty, kteří svatou smlouvu opustili. <sup>31</sup>Jeho vojska obsadí a znesvětlí chránovou pevnost, **zruší každodenní oběť** a vztyčí tam otrěsnou ohavnost. <sup>32</sup>Svou úlisností svede ty, kdo porušují smlouvu; **lidé znající svého Boha** se mu ale statečně vzeprou. <sup>33</sup>Moudří lidé budou přinášet poučení mnohým, po jistou dobu však budou padat mečem, budou upalováni, zatýkáni a okrádáni. <sup>34</sup>V té době se jim dostane **nepatrné pomoci**, neboť se k nim připojí mnoho pokrytců. <sup>35</sup>I někteří z moudrých zakolísají, aby byli třibeni, čištění a bělení až **do konce**, který přijde v určený čas.

Kleopatrou VII. Egyptskou), byla roku 194 př.Kr. v Rafii (srv. pozn. 10 a 11) provdána za tehdy šestnáctiletého krále Ptolemaia V.

**To se mu však nepodaří a nesplní.** Kleopatra se spojila s Egypťany proti svému otci. Ve snaze zmařit Antiochovy snahy o uchvácení pobřežních měst Malé Asie hledala pomoc u Římanů.

**11:18 Jeden vojevůdce však jeho zpupnost ukončí.** Římský generál Lucius Cornelius Scipio porazil Antiocha III. v několika bitvách a donutil ho postoupit Malou Asii římské nadvládě (Apamejský mír, 188 př.Kr.). V té době byl druhý syn Antiocha III., který bude později znám jako Antiochos IV. Epifanés, odvláčen jako rukojmí do Říma.

**11:20 Jeho nástupce.** Antiocha III. vystřídal na trůnu jeho starší syn Seleukos IV. Filopátor (187–175 př.Kr.).

**Výběrčího.** Heliodor (viz 2Mak 3:7–40).

**11:21–12:3 Vláda Antiocha IV. Epifana.** Zde se Daniel soustředí na zachycení života Antiocha IV. Epifana, který pronásledoval Židy a znesvětlil chrám. Ukazuje jeho nástup k moci a charakter (21–24); kariéru (25–31); situaci Božího lidu pod jeho nadvládou (32–35); smutí jeho náboženského postoje (36–39); jeho ambice (40–45) a jeho porážku (12:1–3).

**11:21 Opovrženíhodný.** Neslavný Antiochos IV. Epifanés (175–164 př.Kr.), bratr Seleuka IV., nikoli však jeho legitimní nástupce, protože Seleukos IV. měl syna Demetria Sotéra, známého též jako Demetrius I. Viz vv. 23–24 a pozn. 8:9–14.

**11:22 Včetně vůdce smlouvy.** Snad odkaz na zavraždění velekněze Oniáše III. v Jeruzalémě podporovateli Antiocha IV. v roce 171 př.Kr. (srv. 2Mak 1:16–19).

**11:25 Jižnímu králi.** Tento jižní král je Ptolemaios VI. Filométor (181–146 př.Kr.), syn Ptolemaia V. a Kleopatry (viz pozn. 17).

**Bude poražen.** Antiochos IV. porazil Ptolemaia VI. v bitvě u Pelúsia (srv. 1Mak 1:16–19).

**11:28 Se ... vydá zpět do své země a cestou projeví své nepřátelství proti svaté smlouvě.** Odvetou za jeruzalémské intriky proti svým

podporovatelům vyplenil Antiochos IV. chrám po cestě z Egypta zpět do Antiochie v Sýrii (srv. 1Mak 1:20–28).

**11:29 Vytáhne znovu na jih.** Antiochos IV. napadl Egypt znovu v roce 168 př.Kr.

**11:30 Postaví se mu totiž středomořské loďstvo.** Když po vpádu do Egypta Antiochos IV. obléhal Alexandrii, Římané, znepokojeni jeho postupem, k němu vyslali poselstvo v čele s Gaiem Popiliem, které mělo dojednat mír mezi ním a egyptským králem Ptolemaiem VI. (srv. pozn. 25). Antiochos po přečtení usnesení senátu požádal Popilia, aby mohl dokument probrat se svými společníky. Gaius Popilius Laenas však místo toho nakreslil svou holí kolem krále kruh a zakázal mu z něj vystoupit, dokud na usnesení senátu neodpoví. Antiocha jeho jednání natolik vyvedlo z míry, že nakonec souhlasil se všemi římskými požadavky a uzavřel s Ptolemaiem VI. mír, s vojskem ustoupil z Egypta zpět do Sýrie a dokonce vyklidil i Kypr, který nedlouho předtím na Egypťanech dobyl.

**Svůj hněv ... obrátí proti svaté smlouvě.** Antiochos byl rozhodnut zcela vymýtit židovské náboženství.

**11:31 Zruší každodenní oběť.** Znesvěcení chrámu v prosinci 168 př.Kr. Antiochem IV. (srv. 1Mak 1:54, 59; 2Mak 6:2); viz pozn. 8:11; 9:27; 12:11.

**11:32 Lidé znající svého Boha.** Ti, kdo se Antiochovi IV. vzepřeli a zůstali Bohu věrni až k smrti (viz 1Mak 1:54, 59; 2Mak 6:2). Věrnost znamená oběť (srv. gl. Lv 16:15; Kaz 1:9).

**11:34 Nepatrné pomoci.** Snad odkaz na starého kněze Matatiáše a jeho pět synů (Jan, Šimon, Juda, Eleazar a Jonatan), kteří vedli partyzánskou válku proti Antiochovi IV. Matatiáš zemřel v roce 166 př.Kr. Jeho synové pokračovali v boji a prosluli jako „Makabejští“. Pod vedením Judy Makabejského dosáhli vítězství v roce 165 př.Kr., kdy chrám byl vyčištěn a denní oběti obnoveny (srv. 1Mak 4:36–39).

**11:35 Do konce ... v určený čas.** Viz pozn. 8:17.

<sup>36</sup>Onen král si bude dělat, co se mu zlíbí. Sám sebe vyvýší a zveličí nade všechny bohy. Povede neslýchané řeči proti Bohu bohů a bude se mu dařit, **dokud se nezavrší čas hněvu**, neboť se musí naplnit, co bylo rozhodnuto. <sup>37</sup>Nebude uznávat boha svých otců ani Miláčka žen, ani žádného jiného boha nebude uznávat, protože nade všechny zveličí sám sebe. <sup>38</sup>Na místě Nejmocnějšího Boha bude ctít boha, kterého jeho otcové neznali; bude ho ctít zlatem, stříbrem, drahokamy a klenoty. <sup>39</sup>S tímto cizím bohem ovládne nejmocnější pevnost. Ty, kdo jej uznají, zahrne počtami, svěří jim moc nad mnohými a za odměnu jim rozdělí zem.“

<sup>40</sup>„**V posledním čase** na něj zaútočí jižní král, ale severní král se proti němu vyřítí s vozy, jezdci a mohutným loďstvem. Jako povodeň vtrhne do mnoha zemí, <sup>41</sup>až přijde i **do Nádherné země**. Mnohé národy tehdy padnou, ale některé se z jeho moci zachrání: Edom, Moáb a přední z Amonců. <sup>42</sup>Zmocní se mnoha zemí; ani Egypt mu nebude moci uniknout. <sup>43</sup>Ovládne zlaté a stříbrné poklady a veškeré bohatství Egypta, podmaní si Libyjeci i Habešany. <sup>44</sup>Vtom ho však vylekají zprávy z východu a ze severu. S velikou zuřivostí vyrazí, aby pobil a vyhladil mnohé. <sup>45</sup>Svůj hlavní stan postaví mezi mořem a Nádhernou svatou horou. Tam **potká svůj konec a nebude mu pomoci**.“

## Poslední věci zůstanou tajemstvím

„**V tom čase** povstane **Michael, veliký kníže** a tvého lidu ochránce. **Čas soužení** tehdy nastane, jaké dosud nebylo od chvíle, kdy se stali národem. V tom čase **bude tvůj lid zachráněn** – každý, kdo je zapsán ve knize. <sup>2</sup>Tehdy **se probudí** mnozí, kdo v prachu země spí. Jedni k věčnému životu, jiní k hanbě, pro věčnou výstrahu. <sup>3</sup>Moudří budou zářit jasem oblohy; ti, kteří mnohé k spravedlnosti přivádí, budou jak hvězdy navždy, navěky!

<sup>4</sup>Ty Danieli, však ta slova zachovej v tajnosti a **zapečeť** tu knihu pro poslední čas. Mnozí budou procházet sem a tam a poznání se rozroste.“

<sup>5</sup>Já Daniel jsem pak spatřil další dva muže – jeden stál na tomto břehu řeky a druhý na protějším. <sup>6</sup>Ten se zeptal muže oděného plátnem, stojícího nad hladinou řeky: „Jak dlouho to potrvá? Kdy už ty hrůzy skončí?“ <sup>7</sup>Tehdy ten muž oděný plátnem, stojící nad hladinou řeky, zvedl svou pravici i levici k nebi a slyšel jsem, jak přísahá při Věčně živém: „Po **času a časech a polovině času**, až se dovrší útlak svatého lidu, tehdy toto vše skončí.“ <sup>8</sup>Já jsem však tomu, co jsem slyšel, **nerozuměl**. Proto jsem se zeptal: „Jak to všechno dopadne, můj pane?“

<sup>9</sup>„Musíš jít, Danieli,“ odpověděl mi. „Ta slova zůstanou tajemstvím zapečetěným pro poslední čas. <sup>10</sup>Mnozí budou čištění, bělení a třibení. Zlí lidé budou i nadále zlí a nikdo z nich neporozumí. Moudří však porozumějí. <sup>11</sup>Od zrušení každodenní oběti a vztyčení **otřesné ohavnosti uplyne** 1290 dnů. <sup>12</sup>Blaze tomu, kdo trpělivě přečká 1335 dnů. <sup>13</sup>Ty však vytrvej až do konce. Potom odpočineš, ale v poslední den vstaneš, abys přijal odplatu.“

**11:36–12:3** Král bude zničen na hoře Sion, přímo v srdci Svaté země (vv. 44–45). Jeho porážka je vyličená v souvislosti s absolutním koncem dějin. Protože však tato prorocství (dosud) nenalezla svá naplnění v historii, je těžké odhadnout, nakolik doslovná či metaforická interpretace je na místě; při výkladu je zapotřebí obezřetnosti. Určité detaily v **11:36–12:3** nelze sladit s dobou Antiocha IV. Z toho důvodu mnoho evangelikálů chápe tyto verše jako popis Antikrista, který bude pronásledovat Boží lid těsně před druhým Kristovým příchodem (srv. 12:1–3). Tato interpretace však předpokládá časový interval mezi událostmi, zachycenými verši 11:21–35 a 11:36–12:13 značně prodloužený, což text nikde nenaznačuje. Nelze vyloučit, že naplnění těchto prorocství bylo odvráceno, pozmeněno či odloženo (srv. Úvod k prorokům).

**11:36 Dokud se nezavrší čas hněvu.** Podobně jako v 8:17 a 11:35, i dobu pronásledování má Bůh pod svou kontrolou.

**11:40 V posledním čase.** Viz pozn. 8:17.

**11:41 Do Nádherné země.** Tj. do Kanaánu; Země zaslíbená (viz vv. 41, 45; 8:9 a pozn. 16).

**11:45 Potká svůj konec a nebude mu pomoci.** Vizl JI 3; Za 14:1–4; 2Te 2:8; Zj 16:13–16 a 19:11–21.

**12:1 V tom čase.** Michael, andělský strážce Izraele, nedopustí pronásledování Božího lidu donekonečna. Ztrestá ty, kdo jeho lidem ubližují.

**Michael, veliký kníže.** Viz pozn. 10:13.

**Čas soužení.** Viz Mt 24:21 a Mk 13:19, kde Ježíš navazuje na tato prorocství o Antiochovi IV. a používá je jako typ (viz čl. Typologie v Bibli Ř 5 na str. ??) římského obležení Jeruzaléma v r. 70 po Kr.

**Bude tvůj lid zachráněn.** Vysvobození nemusí nutně znamenat záchranu před mučednictvím (srv. v. 2), ale vždy z moci Satanovy (srv. Mt 6:13 a 2Tm 4:18). Tyto verše ujišťují Boží lid o ochraně před Satanovým pokušením dopadnout od víry v době pronásledování.

**12:2 Se probudí.** Předpověď tělesného vzkříšení svatých i ztracených před Božím posledním soudem (Mt 25:46; Jn 5:28–29).

**12:4 Zapečeť.** Pečeť byla chápána jako známka autentičnosti (viz pozn. 8:26).

**12:7 Času a časech a polovině času.** Viz pozn. 7:25.

**12:8 Nerozuměl.** Andělova odpověď (v. 7) na Danielovi otázku (v. 6) mu připadala nesrozumitelná, a tak otázku preformuloval.

**12:11–12 Otřesné ohavnosti.** Viz pozn. 9:27. Zvrácenosti Antiocha IV. slouží jako předobraz (viz čl. Typologie v Bibli Ř 5 na str. ??) římského Tita v r. 70 po Kr.

**1290 ... 1335 dnů.** Ačkoliv anděl upřesnil svou odpověď (v. 7; viz pozn. 8), pro nás zůstává význam těchto časových údajů obestřen tajemstvím (srv. Dt 29:29).